

SUOMEN MAANTIEDE

(LYHYEMPI PAINOS)

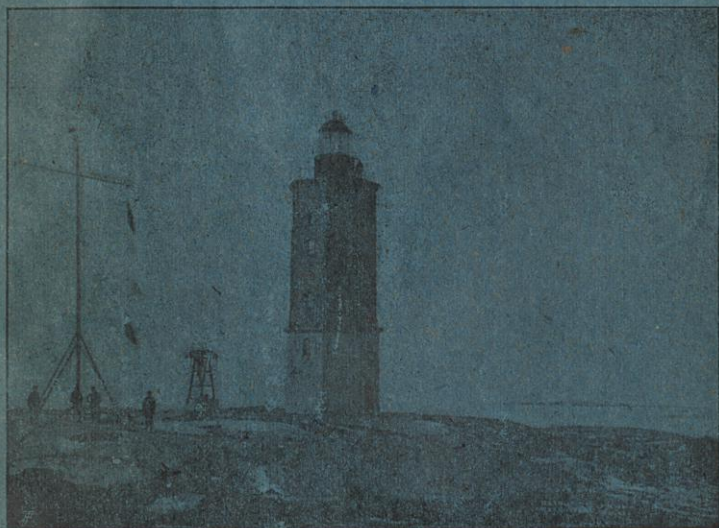
KIRJOITTANUT

R. HULT

TOINEN KORJATTU PAINOS

SUOMENTANUT

ALLI NISSINEN

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Hinta 75 penniä.

SUOMEN MAANTIEDE

(LYHYEMPI PAINOS)

KIRJOITTANUT

R. HULT.

SUOMENTANUT

ALLI NISSINEN.

KUVILLA VARUSTETTU.

TOINEN PAINOS.

HELSINGISSÄ,

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA.

Tämä oppikirja on ylipainos tohtori R. Hult'in kirjoittamasta osasta teosta „Kansakoulun maantiede“, jonka ovat kirjoittaneet tohtorit R. Hult ja P. Nordmann.

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö 1898.

SUOMI.

Maan suuruus, asema ja rajat.

Suomi on 1160 kilometriä pitkä eteläisimmästä kärkestään pohjoisimpaan ja 600 kilometriä leveä läntisimmästä kohdastaan itäisimpään. Suomen saaret eivät ole näihin mittoihin luetut. Maan pinta-ala on 373,600 neliökilometriä. Sen eteläinen puolisko on kaksikertaa niin leveä kuin pohjoinen. Uloinna luoteessa pistää pitkä maakaistale lähelle *Pohjois-Jäämerta*, mutta ei ulotu sen rantaan asti. Pohjoisimmalla kulmallaankin lähentelee maa Jäämerta, ja koillisessa ei *Vienan meri* ole kaukana. Mutta ainoastaan etelässä ja lännessä ulottuu Suomi todellakin mereen, nimittäin *Itämereen* ja sen kahteen suureen lahteen *Suomen lahteen* ja *Pohjan lahteen*.

Suomen rannikon edustalla on Itämeressä runsaasti saaria, luotoja ja kareja. Ne muodostavat *saariston*. *Ahvenan meri* eroittaa meidän saaristomme Ruotsista.

Pohjan lahti on kapein keskipaikaltaan, ja sillä on siinä nimenä *Merenkurkku*. Merenkurkku jakaa Pohjan lahden kahteen osaan.

Suomen lahden keskellä on muutamia yksinäisiä saaria. Suurin on *Suursaari*. Saarella on korkeita, jyrkkiä vuoria.

Maarajoissaan koskee Suomi *Venäjään*, *Norjaan* ja *Ruotsiin*.

Venäjä on Suomen itäpuolella ja Suomen lahden eteläpuolella.

Pohjoisessa rajoittuu Suomi *Norjaan*.

Lännessä rajoittuu Suomi *Ruotsiin*. Ruotsi on maa Ahvenan meren ja Pohjan lahden toisella puolella. Pohjan lahden pohjoispuolella on Suomi Ruotsin yhteydessä.

Itämeren eteläpuolella on *Saksanmaa*. Saksan ja Ruotsin välillä on *Tanska*. Kaikki nämä maat ovat Suomen naapurimaita.

Maaraja Venäjää vastaan käy *Rajajoelta* koillista kohti Laatokkaan. Laatokasta jatkuu raja monimutkaisena pohjoista, luodetta ja jälleen pohjoista kohti *Paatsjokeen*. Tämän pitkän matkan kulkee raja vaan metsien ja soiden poikki. Paatsjoen luona alkaa raja Norjaa vastaan. Se käy ensin pohjoista ja luodetta kohti *Tenojokeen*. Sitte seuraa se tätä jokea pitkin aina joen lähteille asti. Sieltä kääntyy se länteen ja käy rämeiden ja tundraseutujen yli *Kilpisjauriin*. Siinä alkaa raja Ruotsia vastaan. Se kulkee ensin Muonion jokea pitkin, joka alkaa Kilpisjaurista. Muonion joki yhtyy Tornion jokeen. Raja seuraa tätä jokea mereen asti.

Pinnanmuodostus ja vesistöt.

Suomi on suurimmaksi osaksi alankoa. Ruotsi ja Norja ovat paljo korkeampia. Korkein on meidän maamme pohjois-osassaan. Siellä on laajoja seutuja, jotka ovat enempi kuin 300 metriä meren pintaa ylempänä. Myöskin itärajan pohjoisen puoliskon tienoilla oleva maa on sangen korkeata (200 metriä). Korkea seutu ulottuu sitte lounaista kohti läpi koko maan Pohjan lahteen. Nämä korkeat tienoot ovat suurimmaksi osaksi tasankoja, joilla on joukko pieniä kukkuloita ja mäkiä.

Tästä *Suuresta ylängöstä* alenee maa vähitellen monelle haaralle. Kaukana pohjoisessa alenee maa Pohjoista Jäämerta kohti. Idässä alenee se Vienan merelle päin. Lännessä kallistuu se Pohjan lahteen, etelässä Suomen lahteen ja kaakossa Laatokkaan.

Maan lounaiskulmassa on vähäinen ylänkömaa *Tammelän ylänkö*. Se on täynnä mäkiä, hiekkaharjuja, rämeitä, pieniä järviä ja lampia. Rinne tästä Itämereen on hyvin lyhyt.

Suurta ylänköä ympäröi lännessä *Pohjanmaan alanko*, etelässä *etelä-Suomen alanko*. *Siipyyn niemellä* yhtyvät ne toisiinsa.

Suomen multa lepää *graniitti-* ja *gneissi-*perustuksella. Tämä vuoriperustus pistää lukemattomissa paikoin esiin maasta.

Graniitti on kovaa ja kestäväää rakennuskiveksi. Sen voi myöskin kiilloittaa sileäksi kuin lasi. Mutta se on täynnä halkeamia ja koloja. Moni graniittivuori näyttää raunioiksi sortuneelta jättiläisrakennukselta. Monessa graniittivuoreessa on luolia.

Suomen lahden itäosan rannikolla on vuoriperustana *rapakivi*. Se on punaista graniittia, joka ilman vaikutuksesta murenee ruosteenruskeaksi muraksi ja hiekaksi. Se on tarpeellista teiden täyteenä.

Gneissi on tavallisesti harmaata tahi mustaa. Se lohkeilee helposti liuskoiksi ja on senvuoksi sopimatonta rakennuskiveksi.

Gneissin mukana tavataan useita muita vuorilajeja, varsinkin *liuskakiveä* ja *kalkkikiveä*.

Vuorikerroksissa tavataan eri *malmilajeja*, niinkuin *rautaa*, *vaskea*, *sinkkiä*, *tinaa* ja *hopeata*. Useita malmilajeja tavataan ainoastaan vähemmässä määrässä. Sitäpaitsi sisältävät vuoret monenkaltaisia *mineraaleja* eli *kivilajeja*, jotka voivat olla hyödyllisiä. Graniitti on muodostunut kolmesta kivilajista: *ukonkivestä*, *maasälvästä* ja *kiiltokivestä*.

Kun graniitti murenee, muuttuu ukonkivi ja kiiltokivi hiekaksi, mutta maasälpä *saveksi*. Yhdessä muodostavat ne hedelmällistä multaa.

Vesien lähistössä ovat vuoret parhaastaan sileitä ja aivan kuin *hiotuita* sekä usein täynnä lukemattomia hienoja naarmuja eli *uurtoja*, jotka ovat kuin viilan jälkiä. Korkeammilla paikoilla on vuoren pinta rosoinen rapautumisen vuoksi. Mutta jos multa kaivetaan pois vuoriperustuksen päältä, huomataan, että se on korkeammillakin paikoilla tasaiseksi hiottu ja naarmuinen. Sellaiseksi on vuoriperustus tasoittunut äärettömän paljon *kulkujään* alla, joka kaukaisessa muinaisuudessa on koko maan peittänyt.

Kun maajäätikkö silitti vuoriperustusta, irroitti se suuria määriä kiviä ja jauhoi ne *soraksi*, *hiekaksi* ja *saveksi*. Kulkujää kynti pitkiä laaksoja maahan ja kokosi soran kummuiksi ja hiekkaharjuiksi, niin että suuret osat maasta tulivat epätasaisiksi kuin jättiläisten kyntämä pelto.

Kun jääkausi loppui, muodostui jääneestä vedestä lukemattomia puroja ja jokia. Nämä huuhtoivat hiekan ja saven pois soran seasta. Hiekka vaipui jokien ja järvien pohjiin, mutta savi kulkeutui mereen.

Suomi kohoaa vähitellen vielä tänäkin päivänä. *Maan kohoaminen* huomataan parhaiten meren rannikolla, sillä siellä vetäytyy vesi pois ja maa kasvaa. Enimmin huomataan tätä Merenkurkun luona, jossa maa kohoaa 1 metrin sadassa vuodessa. Maan kohoamisen kautta voiteetaan joka vuosi uusia maa-aloja. Saaret liittyvät manteeeseen ja kasvavat kiinni toisiinsa. Salmet ja lahdet katoavat. Meren selät muuttuvat sisäjärviksi. Uusia saaria ja luotoja kohoaa syvyydestä. Suomen lahden itäosassa ei enää maan kohoamista huomata.

Irtonaiset maalajit, jotka peittävät vuoremme, ovat jään ja veden työtä. Ylängöillä on enimmäkseen *karkeata soraa*, joka on täynnä jääkauden kiviä. Alangoilla, jotka enimmäkseen ovat vanhaa merenpohjaa, on *savimaata*. *Hiekkakenttiä* on sekä ylängöillä että alangoilla.

Jääkauden lopulla muodostuivat meidän *harjumme*.

Harjut ovat jyrkkiä sora- ja hiekkavalleja, jotka ulottuvat kilometrejä pitkinä läpi maan niihin suuntiin, mihin maajäät ovat kulkeneet. Ne kulkevat yli ylänköjen ja laaksojen, yli maiden ja läpi järvien, ja muutamat menevät mereen asti. Niiden rinteet ovat jyrkät ja niiden harjanteet monin paikoin niin kapeat, että ainoastaan kulkutie mahtuu sinne. Sellaisia ovat *Kangasalan harju* ja *Punkaharju*.

Toinen maalaji, joka peittää lähes kolme kymmenesosaa maastamme, on *turve*. Se muodostuu soissa ja rämeissä mätänevistä kasveista.

Kuivattuna voidaan sitä käyttää polttoaineena. Muiden maalajien kanssa sekoitettuna tulee siitä hyvää peltomultaa. Kun kasvit mätänevät vedessä, tulee niistä turvetta, mutta kun ne mätänevät kuivassa paikassa, tulee niistä *ruokamultaa*. Ruokamulta on hedelmällisin maalaji. Sitä valmistavat onkimadot. Siksi ovat onkimadot hyödyllisiä eläimiä.

Järvet täyttävät suuren osan maata, noin yhdeksän osan koko maan pinnasta. Jos vetää kartalla viivan *Siipyn niemeltä* Pohjan lahden rannalla koillista kohti *Iivaaran* vuorelle lähellä Venäjän rajaa, niin huomaa, että maa kaakkoispuolella tätä rajaa on paljo järvi-

rikkaampi kuin maa luoteispuolella sitä. Sen sijaan on maa luoteispuolella tätä rajaa täynnä suuria jokia ja virtoja. Siksi voipi Suomen jakaa kahteen osaan, *Jokialueeseen* ja *Järvialueeseen*.

Jokialue.

Jokialue on *tasankoa*. Pohjan lahdesta kohoaa se vähitellen itää kohti 200 metrin ja pohjoista kohti 300 metrin korkeuteen yli merenpinnan. Kauimpana pohjoisessa kallistuu se Pohjoiseen Jäämereen päin.

Tasangolla on monta *vuorta*, yksin ja ryhmissä. Kaksi seutua on hyvin runsas-vuorista. Yksi, luoteessa, on *Enontekiäisten Lappi*. Toinen, kauimpana pohjoisessa, on *Inarin Lappi*. Molemmissa seuduissa ovat useimmat vuoret kokoontuneet ryhmiksi eli *tuntureiksi*. Niiden huiput ovat pyöreät kuin kuvut ja ulottuvat enempi kuin 500 metriä korkealle merenpinnasta. Tärkeimmät tunturit ovat:

Enontekiäisten Lapissa:

Halditsjok (1250 m), Suomen korkein vuoren huippu.
Ounastunturi ja

Pallastunturi lähellä Muonion joen mutkaa. Sen korkein huippu on lähes 900 m.

Inarin Lapissa:

Saariselkä Venäjän rajalla. Sen korkein huippu on yli 700 m. korkea.

Muotkatunturi Tenojoen rannalla.

Utsjoen tunturi kauimpana pohjoisessa.

Muissa Jokialueen osissa ovat vuoret etäämpänä toisistaan. Tärkeimmät ovat:

Yllästunturi (yli 700 m), lähellä Muonion jokea.

Pyhätunturi keskellä aluetta.

Nuorunen ja *Iivaara* lähellä Venäjän rajaa.

Aavasaksa Tornion joen varrella.

Kivalo, pitkä vuoriryhmä Pohjan lahden koillispuolella.

Etelämpänä muuttuvat vuoret matalammiksi ja yksinäisemmiksi.

Vaikka ei Jokialueella ole niin paljo järviä kuin Järvalueella, on siellä niitä kuitenkin sangen runsaasti. Varsinkin on niitä lukuisasti kolmessa paikassa.

1. Inarin Lappi. *Inarin järvi* on suuri järvi, joka on täynnä niemiä, saaria, luotoja ja kareja. Siihen tulee vettä kaikilta haaroilta, enimmin etelästä ja lännestä. Eteläosaan laskee *Ivalon joki*.

2. Kivalon seutu on noin 100 kilometrin levyinen maakappale, joka ulottuu itärajasta Tornion jokeen. Se on hyvin mäkinen ja järvirikas.

Itäisellä osalla on nimenä *Kuusamo*. Sen vedet laskevat Vianan mereen.

Paanajärvi on pitkä, kapea ja syvä järvi, jolla on korkeat, jyrkät rannat, missä monet kohisevat kosket alas syöksyvät. Monine jyrkkine vuorineen ja ihanoine järvineen on Kuusamo jylhän kaunis seutu.

Lännessä alenee Kivalon seutu kallistuen etelään. Sen lukuisista järvistä on *Kemijärvi* suurin. Joet muodostavat tällä tienoolla voimakkaita koskia.

3. Vetelin seutu on vähäinen alue Merenkurkun itäranalla. Se on täynnä mäkia ja vuorentöyryjä, pieniä järviä ja lamikoita.

Suomen joet ovat pieniä. Pisin, *Kemijoki*, on 500 kilometriä pitkä *Kittisen* lähteiltä mereen. Maanpallon suurimmat joet ovat enemmän kuin kaksitoista kertaa niin pitkiä.

Suomen joet ovat *koskirikkaita* aina meren läheisyyteen asti. Siksi ei niitä voida käyttää kulkuväylinä niin hyvin kuin monia ulkomaan jokia. Mutta koskien voima otetaan ihmisen palvelukseen pyörittämään myllyjen rattaita ja tehtaiden väkipyöriä.

Jokialueen joet ja virrat paisuvat keväällä, kun on runsain sadeaika. Silloin kohoavat ne monin paikoin äyräittänsä yli ja tulvivat tasangot laajoilla aloilla. Kun vesi vetäytyy jälleen uomaansa, jääpi paikalle hiekka ja turvemulta, jota se on mukanaan kuljettanut, ja muodostaa rannikolle hedelmällistä maata.

Jokialueen tärkeimmät joet ovat:

a) Jäämereen laskevat:

Paatsjoki, joka juoksee *Inarin järven* itäisestä päästä *Jäämereen*.

Tenojoki, joka myöskin laskee *Jäämereen*.

Oulankajoki, joka juoksee *Paanajärven* läpi matkallaan *Vienan mereen*.

d) *Pohjan lahteen* laskevat:

Tornion joki tulee *Tornion järvestä* *Ruotsista* ja yhtyy *Suomen rajalla Muonion jokeen*, joka tulee *Kilpisjaurista*.

Joen suulla on *suistomaa eli deltta*. Suistomaa on joen mukana tulleesta mudasta muodostunut alava maakappale. Suistomaan luona jakaantuu joki tavallisesti moneen suuhaaraan.

Kemijoki alkaa kolmesta suuresta lähdejoesta. *Kittinen* on pisin näistä.

Kun kaikki nämä joet ovat yhtyneet, juoksee *Kemijoki* tyytenä ja leveänä niittyjen ja viljamaiden välitse *Kemijärveen*. Tästä kauniista järvestä rientää joki kohisten edelleen. Se kääntyy *Kivalon pohjoispäässä* länttä kohti ja laskeutuu ahtaaseen laaksoon. Sitte saa se pohjoisesta syrjäjoen *Ounasjoki*. Sen jälkeen kääntyy se lounasta kohti ja virtailee laakson läpi mereen.

Sen suurin koski, *Taivalkoski*, on joen alajuoksulla. Suulla on *deltta*.

Iijoki tulee *Iivaaran juurella* olevasta *Iijärvestä*.

Oulun joki on mahtava virta, joka tulee *Oulun järvestä* *Järvialueella*.

Sen kuuluisimmat kosket ovat *Niskakoski* joen alkupuolella, *Pyhäkoski* joen keskipaikoilla ja *Merikoski* joen suulla, lähellä sitä paikkaa, missä joki purkaa vetensä *Oulun lahteen*.

Siikajoki.

Pyhäjoki tulee *Pyhäjärvestä* *Järvialueella*.

Kalajoki.

Ähtävän joki juoksee läpi *Lappajärven* ja mäkisen *Vetelin* seudun.

Kyrön joki alkaa kahdesta lähdejoesta ja muodostaa suulleen *Suomen suurimman deltan*.

Jokialueen rannikko on saarista ja lahdistä köyhä. *Oulun lahden* edustalla on matala *Hailuoto*. *Vetelin* ja *Merenkurkun tienoilla* on *saaristoa* rannikolla.

Rannikko on parhaastaan loivaa, tasaista ja etäälle mereen matalaa, sekä täynnä vaarallisia veden alaisia kareja kaukana meren

selällä. Hiekkaisille rannikoille on tuuli koonnut hiekkasärkkiä eli klittejä; ne ovat hiekkakinoksia. Ne voivat kasvaa kymmentä metriä korkeammiksi.

Hailuodon ja Kalajoen välillä ovat suurimmat hiekkasärkät.

Järviaalue.

Järviaalue on hyvin epätasaista, täynnä mäkiä, kukkuloita, hiekkaharjuja, harjanteita ja vuoritöyryjä. Mutta vuoret ja kukkulat ovat täällä sangen paljon matalampia kuin Jokialueella. Korkeimmatkaan eivät ulotu kuin 150 metrin korkeuteen ympäröivien laaksojen yli, eivätkä useimmat ulotu puoleksikaan niin korkealle. Muutamat kummut, jotka kohoavat ylemmälle ympäristöön, ovat kuuluisat laajasta näköalasta, joka niiden huipulta on metsien ja järvien yli.

Tärkein kaikista ylängöistä on *Salpausselkä*. Se on sorasta ja hiekasta muodostunut selänne, hyvin tavallisen harjun kaltainen, mutta paljon leveämpi ja tasaharjainen. Ainoastaan harvoissa paikoin alenee se matalaksi jättäen tilaa vesistöille.

Salpausselkä ulottuu läpi koko maan eteläosan itäiseltä rajalta Suomen eteläisimmälle niemelle, Hankoniemelle.

Sen huomaa ensin *Koiterejärven* eteläisellä rannalla. Sieltä käy se etelään Laatokkaa kohti, tekee kaaren lounaaseen ja länteen ja ulottuu Suomen lahden pohjoispuolella *Tiirismaahan* (220 m), joka on eteläisimmän Suomen korkein huippu. Täältä kääntyy se suoraan lounaaseen ja kulkee *Hankoniemelle*.

Salpausselän on muodostanut maajää, jonka raja on ollut näillä tienoin jonakin jääkauden aikana.

Samaan suuntaan kuin Salpausselkä, noin 2 peninkulmaa sen pohjoispuolella, kulkee toinen samanlainen selänne, jolla on nimenä *Pieni Salpausselkä*. Se kulkee *Joensuusta Bromarvin* niemelle Hankoniemen pohjoispuolella. Se on katkonaisempi kuin Suuri Salpausselkä, mutta monessa kohden on se yhtä korkea ja leveä.

Sisämaa Salpausselän ja Tammelan ylängön välillä on järvirikkain tienoo koko maailmassa. Se on „tuhat järvien maa“. Monet tämän alueen järvet ovat suuria,

mutta joet pieniä ja niitäkin vähän. Sitävastoin on meren ja Laatokan rannikolla järvet pieniä, mutta joet sangen suuria, ja niitä lukuisasti.

Sisämaan suuret järvet täyttävät vuoriperustassa olevat syvät kuopat. Missä kuoppien reunat ovat matalimmat, siellä tulvaa vesi salmien tahi koskien kautta järvestä järveen. Siten yhdistyvät useat järvet *reiteiksi*. Reitit yhdistyvät *järvi-vesistöiksi*. Sitte virtaa vesi lopullisesti yhdestä vesistön järvestä Rannikkoalueen tahi Jokialueen kautta voimakkaana virtana mereen.

Sisämaassa on neljä suurta *järvi-vesistöä*: *Oulun joen vesistö*, *Vuoksen vesistö*, *Kymijoen vesistö* ja *Kokemäen joen vesistö*.

I. *Oulun joen vesistössä* on kaksi reittiä, jotka yhtyvät toisiinsa *Oulun järvessä*. Koillisesta tulee *Hyrynsalmen reitti*. — *Sotkamon reitti* tulee idästä. Tämän reitin eteläpuolella kohoaa jyrkkä *Vuokatti*. Oulun järvestä menee vesi Oulun joen kautta Pohjan lahteen.

II. *Vuoksen vesistössä* on kaksi suurta reittiä, jotka yhtyvät toisiinsa *Haukivedessä*.

1. *Pielisen reitti* alkaa Venäjällä lähellä Sotkamon reitin lähteitä ja laskee suureen *Pielisjärveen*. Järven lounaisella rannalla kohoavat melkoiset *Kolin vuoret*. Pielisjärven eteläisestä päästä alkaa *Pielisjoki*, jossa on paljon koskia. Se laskee *Pyhäselkään*. Tähän järveen laskee vielä pohjoisesta *Höytiäinen*.

Kahden salmen kautta on Pyhäselkä *Oriveden* kanssa yhteydessä. *Orivirran* kautta pääsee vesi Orivedestä *Eno-veteen*, joka on selkien ja salmien kautta *Haukiveden* kanssa yhteydessä.

Useimmat Pielisen reitin järvet ovat laajoja selkiä, joissa on harvoja saaria.

2. *Kallaveden reitin* muodostaa kaksi pienempää reittiä: *Nilsin reitti* ja *Iisalmen reitti*, jotka laskevat Kallaveteen.

Kallavedessä on kaksi saarekasta selkää, joiden välillä on *Toivalan salmi*. Selkien välillä olevalla niemellä kohoaa korkea *Puijon mäki*. Kallaveden läheisyydessä on useita melkoisia kukkuloita.

Kallavedestä juoksee vesi kahdelle haaralle, niin että reitin eri tiehyeiden väliin jääpi suuri, järvirikas *Soisalon saari*. Itäinen haara menee useiden muiden järvien kautta *Enoveteen*.

Läntinen haara laskee *Leppävirran* ja *Varkauden kosken* kautta *Haukiveteen*.

Haukiveden vesi laskeutuu *Pihlajaveteen*, joka on täynnä kallioisia luotoja ja saaria. Pihlajavedestä levenevät vedet itään, jossa on avoselkäinen *Puruvesi*. Puruveden ylitse käypi ihanuudestaan kuuluisa *Punkaharju*.

Pihlajavedestä menee vesi monien salmien ja pienten, suurien saarien eroittamien selkien kautta *Puumalan salmeen*, joka vie *Saimaaseen*.

Saimaa on Laatokan jälkeen Suomen suurin järvi. Sen pohjoisosa on täynnä saaria, joissa on lukuisasti lahtia, järviä ja lampia. Eteläosassa on kaksi aukeata selkää, joita eroittaa toisistaan Pieni Salpausselkä.

Saimaan itäisestä päästä alkaa *Vuoksi*. Kohisten syöksyy joki Saimaan kalliokynnykseltä ja kiittää sitte kilometrin pituisen ja 19 metrin korkuisen ahtaan vuorenkuilun kautta. Se on *Imatra*, Suomen mahtavin koski. Imatra on ainoastaan 40 metriä leveä, mutta tässä kapeassa kourussa syöksyy vesi eteenpäin ärjyen, pauhaten ja vaahdoten kuin raivoava kummitus.

Juostuaan nopeasti ja muodostettuaan useita koskia, tyyntyy joki ja levenee järviksi ja seliksi. Laatokan ja Suomen lahden välisellä *Karjalan kannaksella* jakaantuu joki kahteen haaraan.

Pohjoinen näistä kulkee järvestä järveen, kunnes se laskee *Käkisalmen* luona Laatokkaan. Eteläinen haara kulkee itää kohti *Suvantojärven* kautta Laatokkaan, johon se laskee lähellä Venäjän rajaa. Tämä haara on nykyään vesirikkaampi.

Laatokka on Suomen suurin järvi.

Se on 200 kilometriä pitkä ja 120 kilometriä leveä ja sen pinta-ala on 18,000 neliökilometriä. Se on syvempi kuin Suomen lahti. Syvin on järven pohjoisosa (enempi kuin 250 metriä). Laatokka on yhtäjaksoinen aava selkä. Ainoastaan pohjoisella ranni-

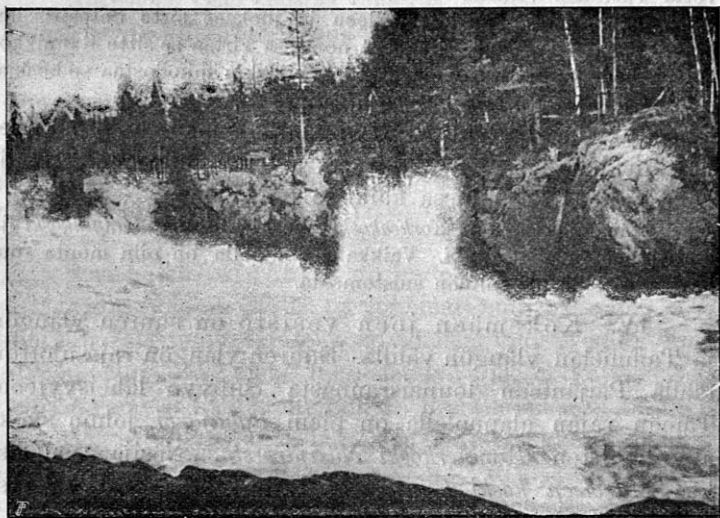
kolla on saaristoa, ja järven syvimmästä kohdasta kohoaa yksin vuorinen saariryhmä *Valamo*.

Järven pohjoispäähän laskee *Jänisjoki*, joka juoksee *Jänisjärven* läpi. Sitäpaitsi saapi Laatokka runsaasti vettä idästä ja etelästä Venäjän puolelta.

Leveän, tyynen Nevajoen kautta laskee Laatokan vesi Suomen lahteen.

III. Kymijoen vesistön suurin järvi on *Päijänne*.

Se on 120 kilometriä pitkä, mutta saaret ja niemet jakavat sen useaan eri selkään. Siitä pistää pitkiä lahtia maahan itään ja länteen. Järven eteläisen osan läpi käy kapea *Pulkkilan harju*.

Imatra.

Päijänteeseen laskee reittiä kaikilta suunnilta. Suurin määrä vettä tulee pohjoisesta, josta laskevat *Rautalammen reitti*, *Viitasaaren reitti* ja *Saarijärven reitti*.

Viitasaaren reitin suurin järvi on *Keitele*. Näiden kolmen reitin vesi laskee *Leppävedeen* ja sieltä *Haapakosken* kautta Päijänteeseen pohjoisosaan. Idästä laskee Päijänteeseen *Sysmän reitti*.

Vastapäätä tätä reittiä laskee puroja korkealla olevista vähäisistä *Lummenen* ja *Vesijaon* järvistä.

Päijänteen eteläosaan laskee *Vesijärvi* Pienen Salpausselän poikki.

Päijännettä ympäröivät lukuisat korkeat vuoren kukulat.

Päijänteen kaakkoisosasta alkaa *Kymijoki*, muodostaen *Kalkkisten kosken*. Se juoksee monen pienen järven lävitse. Yhteen niistä tulee pohjoisesta suuri:

Mäntyharjun reitti. Tämä alkaa ylängön eteläisimmästä osasta. Sen suurin järvi on *Puulavesi*.

Pienen ja Suuren Salpausselän välillä saapi *Kymijoki* vielä vettä *Valkealan reitistä*. Tämän jälkeen syöksyy *Kymijoki* kohisevan *Kuusankosken* kautta edelleen ja juoksee sitte Salpausselän poikki sangen tyynenä. Syvässä uomassa virtaa se sitte Rannikkoalueen hedelmällisen savimaan läpi. Vieläkin muodostaa se koskia, muiden muassa *Anjalan putouksen*.

Joki haaraantuu *Pyhtään* saaren molemmille puolille. Yhäkin haaraantuneena laskee joki vihdoin mereen viidellä suuhaaralla, joissa kaikissa on koskia.

Itäisimmässä on *Korkeakoski*, keskimäisessä *Langinkoski* ja läntisimmässä *Ahvenkoski*. Vaikka *Kymijoella* on niin monta suuhaaraa, ei sillä ole mitään suistomaata.

IV. Kokemäen joen vesistö on suuren ylängön ja Tammelan ylängön välillä. Suuren ylängön raja ulottuu täällä Päijänteen lounaisrannasta Siipyyn läheisyyteen. Tämän rajan alapuolella on pieni *Pyhäjärvi*, johon syöksyy kohisten *Tammerkoski Näsijärvestä*. Näsijärveen laskee *Muroleen koski Ruovedestä*. Ruovedessä yhtyy kaksi reittiä, *Ätsärin reitti* ja *Keurun reitti*.

Etelästä laskee *Pyhäjärveen* useiden järvien kautta *Rautun selän vesi*. Rautun selkään laskee idästä *Vanajan reitti Vanajaveden* kautta. Tämän reitin kanssa yhden-suuntaisesti kulkee *Hattelmalan harju*.

Pohjoisesta laskee Rautun selkään *Valkiakosken* kautta *Mallasvesi*. Tähän järveen laskee vettä kolmelta haaralta. Idästä tulee *Hauhon reitti*, jonka lähteinä ovat *Lummene* ja *Vesijako*. Koillisesta laskee Mallasveteen *Pälkänevesi*

ja luoteesta *Längelmäveden reitti*, jossa on pitkä ristinmuotoinen *Längelmävesi*, joka täyttää erään hedelmällisen laakson ylängöllä. Kuuluisa *Kangasalan harju* muodostaa kapeat kannakset järvien välille.

Pyhäjärvestä juoksee *Kokemäen joki*. Ensin kulkee vesi *Nokian virran* kautta. Sitte laajenee joki järviksi. Pohjoisesta laskee jokeen *Ikaalisen reitti*, jonka suurin järvi on *Kyrösjärvi*. Kulkiessaan *Hämeen kankaan* poikki muodostaa vesi *Kyröskosken*. *Hämeen kangas* on samankaltainen hiekkapenger kuin *Salpausselkäkin*.

Kokemäen joki jatkaa matkaansa lounaista suuntaa. *Loimijoen* laskupaikan luona kääntyy *Kokemäen joki* luoteeseen.

Ensin kiertele se suurissa mutkissa alavien niittyjen ja soiden läpi, mutta rannikolla, jossa se syvällä savikerroksissa kulkien hyökkää hedelmällisten vainioiden välitse, muodostaa se joukon koskia. Alimmalla juoksullaan vierii joki jälleen tyynenä alavien niittyjen välitse ja muodostaa vihdoin suullansa olevaan lahteen suistomaan. Joen alajuoksun eteläpuolella on *hiekkakiveä*.

Rannikkoalueella on hedelmällisiä savitasankoja ja laaksoja, joiden välillä on lukemattomia mataloita sorakumpuja, alastomia kallioita ja vähäisiä vuoren kukkuloita. Alueen läpi käy vielä lukuisia harjuja, jotka siellä ja täällä levenevät hiekkannummiksi. Rannikolla ovat tasangot merenselkiä ja laaksot salmia, harjut niemekkeitä ja muut korkeat paikat niemiä, saaria, kallioita ja kareja. Siten on pitkin rannikkoa saaristo Siipyyn niemeltä *Koivistoon* asti *Karjalan kannaksen* luona. Laajimpia ovat *Ahvenanmaan* ja *Turun saaristot*. Suurin *Ahvenanmaan* saarista on *Ahvenan manner*.

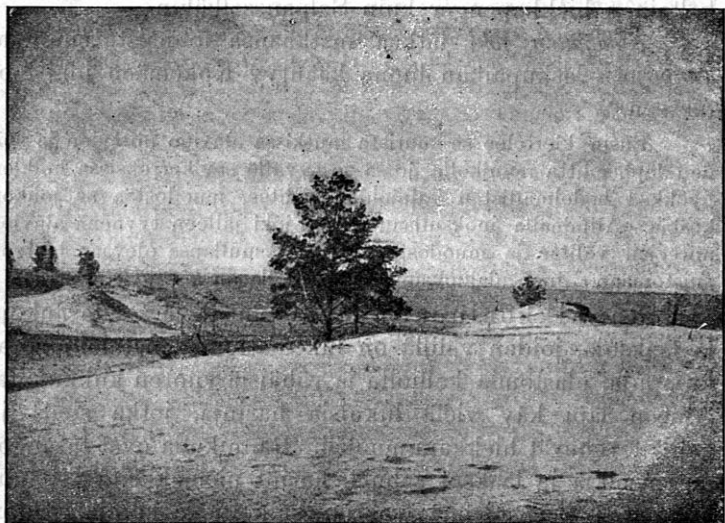
Viimemainitulla saarella on jyrkkiä graniittikallioita ja hedelmällisiä laaksoja. Meri jakaa sen useaan niemeen, jotka ovat ainoastaan kapeiden maakaistaleiden kautta toistensa kanssa yhteydessä. *Ahvenan* mantereen länsipuolella on *Ekkerö*.

Turun saaristossa ovat seuraavat saariryhmät tärkeimmät: *Parainen* (Parais), *Korppoo* ja *Navo* (Nagu).

Suuri *Kemiön* saari täyttää melkein kokonaan *Salon* lahden.

Hankoniemen ja *Porkkalan* välillä on *Tammisaaren* saaristo, joka on kuuluisa kauneudestaan ja kapeista salmistaan. Sellainen on *Baröön salmi*. Kauempana idässä muuttuu saaristo kapeammaksi.

Koiviston pohjoispuolella pistää mantereeseen *Viipurin lahti*, joka on täynnä saaria ja luotoja.

Klittejä eli särkkiä Karjalan kannaksella.

Rannikkomaalla on paljon pieniä järviä ja jokia.

Kokemäen joen pohjoispuolella virtaa monihaarainen *Honkajoki*. Kokemäen joen eteläpuolella juoksee *Eurajoki*, joka tulee *Pyhäjärvestä*.

Itämereen laskee muiden muassa *Aurajoki Ruissalon saaren* luona.

Suomen lahteen laskevista joista ovat huomattavat:

Karjan joki, joka tulee Tammelan ylängöltä. Se juoksee läpi kauniin Lohjan järven, joka on Suuren ja Pienen Salpausselän välissä.

Vantaan joki, joka puhkaisee Suuren Salpausselän *Hyvinkään* luona.

Porvoon joki, joka tulee Tiirismaan luona olevilta kankailta.

Karjalan kannas on sentu Suomen lahden ja Laatokan välillä. Siinä on hiekkakenttiä ja sorakankaita. Rannikko *Koiviston salmen* luota itäänpäin on tasaista, matalaa ja hiekkaista ja sitä reunustavat aina 20 metrin korkuiset hiekkavallit eli *särkät*.

Suomen ilmanala.

Suomessa on kylmä ilmanala. Kesä meillä ei ole lämpimämpi kuin talvi Egyptissä ja talvi meillä on kylmempi kuin missään muussa Euroopan maassa, paitsi koillis-Venäjällä.

Suomen talvi on pitkä ja luminen. Joet, järvet ja merenlahdet ovat jään peitossa. Lunta sataa enimmäkseen talven alkupuolella. Talven loppupuolella on sää kirkkaampi. Kevät on lyhyt ja valoisa. Silloin sulaa jää ja lumi, lehdet puhkeavat ja muuttolinnut palajavat kotiin. Kevään loppupuolella on usein kylmä ja tuulinen aika. Kesä on lyhyt ja sateinen; päivät ovat silloin lämpimät, mutta yöt usein kylmät. Silloin on kukkimisen, heinä- ja elonkorjuun aika. Syksy on pitkä, pilvinen, myrskyinen ja hyvin sateinen. Silloin putoavat lehdet puista ja muuttolinnut lähtevät etelään. Syksyn loppupuolella vaihtelevat lumi ja suoja useita kertoja, ennenkuin talvi viepi voiton. Harvoin vahingoittaa pitkälinen kuivuus kasvillisuutta.

Kesällä ovat päivät pitemmät kuin yöt. Kesäkuun 21 päivä on vuoden pisin. Silloin nousee aurinko korkeimmalle taivaalla.

Silloin on *kesäpäivänseisaus*. Silloin on aurinko näkyvissä 18 tuntia Suomen eteläisellä rannikolla. Pohjoisempana pitenee kesäpäivä pitenemistään. Aavasaksan juurella on pisin päivä 23 tuntia. Siellä piiloutuu aurinko ainoastaan 1 tunnin pohjoisen ilmarannan taakse. Mutta jos nouseaan Aavasaksan vuorelle, nähdään aurinko läpi koko yön. Ja jos matkustetaan ainoastaan 14 kilometriä pohjoisemmaksi, ei tarvitse enää nousta millekään vuorelle, jos tahtoo nähdä aurin-
gon läpi koko yön.

Mutta seudut, joissa pisin päivä kestää koko vuorokauden, ovat *pohjoisen napapiirin* kohdalla. Tämä viiva käy kartalla suoraan läpi maan idästä länteen. Napapiirin pohjoispuolella on pisin päivä vieläkin pitempi. Maan pohjoisimmassa osassa kestää se 65 vuorokautta.

Kesällä lyhenevät päivät lyhenemistään, samoin syksylläkin. Syyskuun 23 ovat päivä ja yö yhtä pitkät koko maassa, siis 12 tuntia. Se on *syyspäiväntasaus*. Sitte pitenee yö ja päivä lyhenee aina joulukuun 21 päivään asti. Silloin kohoo aurinko vähäisimmän matkan taivaalla. Se on *talvipäivänseisaus*. Talviyön pituus on samoin kuin kesäpäivänkin suurempi pohjois- kuin etelä-Suomessa.

Mutta Suomen talviyön pituutta vähentää pitkä illan *hämärä* ja pitkä aamun *sarastus*. Lämpimämmissä maissa ovat hämärä ja sarastus hyvin lyhyet; ne kestävät siellä vaan muutamia minuutteja.

Sitäpaitsi valaisevat napapiirin pohjoispuolella olevaa pitkää yötä kuu ja tähdet, jotka kirkkaassa talvi-ilmassa voimakkaasti välkkyvät. *Revontulet* leimuavat melkein jokaisena tähtikirkkaana yönä ja niiden liekki on loistavin napapiirin pohjoispuolella.

Joulukuun 21 päivästä alkain rupeaa yö lyhenemään ja päivä pitenemään. Maaliskuun 21 ovat taas päivä ja yö yhtä pitkät yli koko Suomen. Silloin on meillä *kevätpäiväntasaus*. Sen jälkeen päivä pitenee ja yö lyhenee aina kesäpäivänseisaukseen asti.

Talvi on kylmin ja pisin seuduissa, jotka ovat napapiirin ja Ivalojoen välillä. Talvi kestää siellä lokakuun keski paikoilta toukokuun alkuun.

Lyhyin, leudoin ja pilvisin talvi on Itämeren rannikolla ja Itämeren saaristossa. Se kestää joulukuun lopusta maaliskuun alkuun. Joskus on täällä keskellä talvea leuto sää, niin että lumi-vaippa melkein kokonaan sulaa. Ainoastaan vähäisemmät merenselät, lahdet ja salmet jäätyvät tavallisina talvina. Meren aallot vyöryvät vapaina koko talven. Myrskyt vievät usein meren leutoa ja kostea ilmaa mantereellekin.

Kesä on lyhyin ja viilein etäimpänä pohjoisessa. Se kestää siellä ainoastaan 1 1/2 kuukautta, kesäkuun lopusta elokuun puoli-väliin.

Lämpimin ja pisin on kesä lounaisrannikolla. Se kestää siellä kesäkuun alusta syyskuun keskipaikoille.

Suureksi vahingoksi maalle ovat *yöhallat*. Ne voivat tulla keskellä kesääkin, mutta tulevat tavallisesti kesä- ja elokuussa. Soiset tienoot joutuvat enimmin tämän onnettomuuden uhreiksi, meren ranta ja syvien järvien rannikot säilyvät parhaiten. Varmin voi maanviljelijä varjella peltonsa hallalta, jos huolellisesti kuivaa maan ojittamisen ja sala-ojittamisen avulla.

Vuoden keskilämmön voipi laskea mittaamalla lämmön jokaisena vuoden päivänä. Se on koko maassa matala, alapuolella nolla astetta Pohjan lahden pohjoispuolella, 5 astetta nollan yläpuolella lounaisessa saaristossa.

Maanpallon lämpimimmissä tienoissa on vuoden keskilämpö yli 30 astetta. Maanpallon kylmimmässä tienoossa, koillisessa Siperiassa, on vuoden keskilämpö 17 astetta nollan alapuolella.

Kasvikunta.

Suomen kylmässä ilmanalassa ei viihdy moni niistä sadoista tuhansista kasvilajeista, joita maanpallolla löytyy. Mutta niitä kasveja, jotka meidän maassamme menestyvät, on niin runsaasti, että ne melkein kokonaan peittävät maan rannoilta korkeimmille vuorenhuipuille asti. Enempi kuin puolet maamme pinnasta on *metsän* peitossa.

Enimmät metsät ovat *sekametsää*, jossa kasvaa koi-vuja, mäntyjä ja kuusia. Mutta jos sekametsä saapi kasvaa rauhassa, kuolevat siitä koivut valon puutteessa. Silloin muuttuu sekametsä *havumetsäksi*. Erämaissa, missä metsä on saanut seisoa enempi koskemattomana, on vieläkin laajoja, vanhoja havumetsiä. *Mäntymetsä* menestyy parhaiten kuivilla hiekkakankailla, *kuusimetsä* kosteammilla, kivisillä soramailla.

Kulovalkean hävittämille tienoille ja kaskimaille kasvaa *koivu-metsää*. Siksi tavataankin koivumetsää parhaastaan asutuissa seu-

duissa, varsinkin itä-Suomessa, missä kaskenviljeleminen vielä on yleistä.

Kuivimmilla kankailla tekee kulovalkea enimmin vahinkoa, sillä sinne on uuden metsän kovin vaikea kasvaa. Kanerva, katajapensaat ja jäkälä peittävät maan ja muodostavat *nummen*, josta ei ole mitään hyötyä ihmisille. Moni ihmis-ikä saapi kulua, ennenkuin nummella jälleen seisoo hirsimetsä.

Rämeet peittävät kolme kymmenesosaa maamme pinta-alasta. Ne ovat vesiperäisiä maita, joissa kasvaa *sammalta* ja *saraheinää*.

Vetisimmät rämeiköt ovat *soita*. Niissä kasvaa parhaastaan *saraheinää*, *niittyvillaa* ja *vesikasveja*. Ojittamalla voidaan ne muuttaa niityiksi.

Kiinteämpiä rämeitä peittää uhkuva, mättäinen *rahkasammal*. Näissä muodostuu poltettavaksi kelpaava turve. Niitä nimitetään *sammalsoiksi*. Sammalsuon mättäissä kasvaa runsaasti pieniä pensaita. Sitäpaitsi kasvaa sammalsoissa runsaasti *suomuuraimia*. Kuivimmissa sammalsoissa kasvaa riutuvaa *mäntymetsää*. Ojittamalla voidaan sammalsuot muuttaa pelloiksi.

Laajimmat rämeet ovat Suurella ylängöllä. Sellaisia ovat *Egyptin korpi* Pielisjärven ja Venäjän rajan välillä ja *Pelson suo* Oulun järven länsipuolella.

Järvien ja jokien rannoilla on laajoja alavia maita, jotka joka vuosi jäävät kevät-tulvan alle. Ne ovat *ruohon* ja *saraheinän* peittämiä ja siten luonnollisia *niittyjä*. Näillä niittymailla kasvaa *mesimarjoja*. Myöskin *pajupensaat* rehoittavat siellä. Jollei pajupensaita poisteta, leviävät ne nopeasti ja muuttavat niityn *pajupensaikoksi*. Pohjoisten jokien rannat ovat pitkät matkat tiheiden pensaikkojen peitossa.

Viljellyt alueet täyttävät ainoastaan hyvin vähäisen osan maamme pinta-alasta, eli noin $\frac{1}{30}$.

Mutta koska ilmasto etelä-Suomessa on lämpimämpi kuin pohjois-Suomessa, on kasvullisuuskin rikkaampi etelässä kuin pohjoisessa. Senvuoksi voidaankin meidän maamme jakaa seuraaviin *kasvivyöhykkeisiin*:

1. *Tammivyöhyke*, johon kuuluvat Ahvenanmaan, Turun ja Tammisaaren saaristot sekä Itämeren rannikko. Tässä vyöhykkeessä on *tammilehtoja* ja vähäisiä *tammimetsikoita*. Lehdikoissa menestyy sitäpaitsi useita harvi-

naisempia puulajeja, kuten *saarni*, *vaahtera*, *lehmus*, *orapihlaja*, *vironpihlaja* ja *jalava*.

Rämeet ja sammalsuot ovat hyvin vähäiset. Niitytkään eivät ole suuret, mutta maa on hyvin viljelty. *Vehnä* ja *valkojuurikkaat* menestyvät pelloissa. Melkein joka talolla on *puutarha*, jossa kasvaa hedelmäpuita ja marjapensaita.

2. *Jalavavyöhyke*, joka käy pohjoisempana Kokemäen joen suusta Laatokan pohjoispäähän. Täällä ei ole *tammimetsää*, mutta lehdikoissa tavataan *vaahteroita*, *lehmuksia* ja *jalavia* ja metsänreunassa *pähkinäpuita*.

Paitsi ruista, kauraa, ohraa ja perunoita viljellään yleisesti *pellavaa*, *hamppua*, *humaloita* ja *tattaria*.

3. *Leppävyöhyke*, joka ulottuu Oulun jokeen ja Pielisjärveen. Jalommista puulajeista tavataan täällä ainoastaan yksinäisiä *lehmuksia* vyöhykkeen eteläisessä osassa. Mutta *rautaleppä* ja *harmaaleppä* kasvavat vielä rannikoilla. *Sammalsuot*, *rämeet* ja *niityt* ovat hyvin laajoja. Kuuluu on *Limingan niitty* Oulun lahden luona.

Kallaveden reitin ja Kalajoen eteläpuolella olevien jokien varsilla on laajoja peltoja, kuten *Isossa Kyrössä* ja *Ilmajoella* Kyröjoen varrella. Mutta muutoin on viljelysmaita vähän. *Mesimarjoja* on runsaimmin tässä vyöhykkeessä. Pelloissa kasvaa parhaastaan *ruista*, *ohraa*, *kauraa* ja *perunoita*.

4. *Kuusivyöhyke*, joka ulottuu pohjoiseen aina Ounas-tunturiin, Ivalon jokeen ja Inarin järveen. Täällä ei *rautaleppää* tavata. *Havumetsät* ja *rämeet* täyttävät suurimman osan maata. *Niityt* ja *pajupensaitot* ovat laajoja jokien ja järvien rannoilla. *Kanerva-* ja *peuransammalnummet* peittävät laajat palaneiden metsien paikat. Viljelys on hyvin vähäinen. Halla viepi viljan noin joka toinen vuosi. Ruis ja kaura eivät enää menesty hyvin. *Ohra* on täällä parhain viljalaji.

5. *Mäntyvyöhyke*, joka ulottuu yli maan Enontekiäisten Lapin keskikohdalta Inarin järven pohjoispuolelle. Myöskin eteläinen osa Tenojoen laaksoa ja Utsjoen laakso kuuluvat mäntyvyöhykkeeseen. Täällä ei ole enää kuusi-

metsää. *Mäntymetsä* peittää suurimman osan tätä tienoota. Maata verhoaa harmaankeltainen *peuranjäkälä*.

6. *Koivuvyöhyke*, joka ulottuu maan pohjoisimpiin osiin. Täällä ei ole mäntymetsääkään. Ainoastaan *koivumetsikoita* täällä tavataan. Näissäkin peittää maanpintaa suurimmaksi osaksi vaaleahko *peuranjäkälä* ja *vaivaiskoivut*.

Paikoin on laajoja *nummia*, joissa kasvaa *peuranjäkälää*, *vai-vaiskoivuja* ja *koivupensaita*. Tässä vyöhykkeessä ei voi maanviljelystä harjoittaa.

Tundraseutu Enontekiäisten Lapissa.

Lämpö vähenee vuorien rinnettä kohotessa, ja senvuoksi muuttuu kasvillisuuskin. *Iivaaran* pohjoispuolella ovat korkeat vuoret kohottavat kaikki ylös harjansa havumetsän keskeltä. Havumetsän ja rämeiden yläpuolella ympäröi niitä koivumetsäinen vyö. Se on *koivuseutu*. Vuoren huiput ulottuvat niin kolean ilman alueille asti, etteivät edes koivutkaan siellä menesty. Senvuoksi ovat ne *jäkäläkankaiden* peitossa. Se on *tundraseutu*.

Enontekiäisten ja Inarin Lapissa ovat suuret maa-alueet tundraseudussa. Siellä levittää *poronjäkälä* kalpean kuutamon kaltaisen peittonsa peninkulmia laajalle kumpujen ja kenttien yli.

Vielä korkeammalla on niin kylmä, ettei lumi koko vuotena sula vuoren rinteiltä. Se on *lumiseutu*. Suomen vuorista ei yksikään ulotu lumiseutuun.

Eläinkunta.

Suomen eläinkunta on köyhä. Ymmärtämätön pyydystäminen ja sopimattomalla ajalla metsästäminen voipi monet hyödylliset otukset hävittää.

Vielä on maassamme kuitenkin monenlaisia eläimiä. Muutamia lajeja on hyvin runsaasti. Metsissämme ja lehdissä kajahtelee *laululintujen* liverrys ja *käen* kukunta. Sinne piiloutuu *metso*, *teiri*, *riekko* ja *pyy* metsästäjän näkyvistä. Siellä kuhertavat *kyyhykset* ja siellä takoo *tikka* puuta. *Hirvi* syö oksia lehtimetsässä. *Orava* ja *lento-orava* hyppivät puiden latvoissa ja *jänis* puikkelehtii kivien ja pensaiden välissä. Puiden latvoissa väijyy kavala *ilves*. Puiden juurille tekee *karhu* pesänsä talveksi. Metsässä on *ketulla* kotonsa ja siellä piilee *susi* kesänaikaan. Rauhaan erämaahan kaivaa *mäyrä* majansa. Sinne valmistavat pesänsä myöskin *kotkat*, *haukat* ja *havukat* ja siellä kaikuu *pöttöjen* valitus-huuto öisin. Metsissä vilisee *kova-kuoriaisia*, joiden toukat salaa jyrsivät tiensä puiden kuoren alle. Ahkerat *muurahaiset* kiiruhtavat teitänsä pitkin kuljettaen havun neulasia kekoihinsa.

Saaristolla on erityinen eläinkuntansa. Siellä vilisee *haahkoja* ja muita *telkkiä*, *riskilöitä* ja *alleja*. Karien ympärillä kirkuvat *lokit* ja *tiirat* ja merenselänteiden yli leijailevat *merikotkat* ja *kalasääsket*. Äärimmäisillä merenkallioilla paahdattavat arat *hylkeet* itseään auringon paisteessa.

Ristisorsaa tavataan ainoastaan tammiviyöhykkeessä. Myöskin muutamia muita eläimiä tavataan ainoastaan eteläisimmässä Suomessa. Sellaisia ovat: *myyrä, siili, koivuhuiri, tarhapöllö, nokkavarpunen ja räikkä*. Laatokan seuduilla tavataan *Saksan jänis, hilleri, punajalkahaukka* ja *sininärhi*.

Sisäjärvissä ja vesistöissä on sangen runsaasti kaloja. Mutta jos niissä kalastetaan liian tiheillä verkoilla, häviää niin paljon kalanpoikasia, että kalat voivat pian loppua, jolleivät kalastajat tällaista pyydystämistä välttä. Runsaaimmin on vesissämme *muikkuja, siikoja, rautuja, lohia, särkiä, säynäviä, salakoita, lahnoja, haukia, kiiskiä ja ahvenia*.

Meidän vähäsuolaisissa merissämme menestyvät useimmat suolattoman veden kalat. Mutta sitäpaitsi on merellä erityiset lajinsa kuten *turska* ja *kampela* sekä suuret parvet *kilohailia* ja *silakoita*.

Jätteinä siltä ajalta, jolloin vesi peitti alangot maassamme, tavataan vielä pieniä *merikrapuja* monessa sisäjärvessämme sekä *hylkeitä* Laatokassa ja Saimaassa.

Lapinmaan eläinkunta eroaa vähän etelä-Suomen eläinkunnasta. Monet lajit kammovat Lapin pakkaista. Mutta metsässä kajahtaa sentään lintujen ääni. *Kaulusrastas, sinirintakerttu, lapinsirku ja vuorileivo* virittävät iloisia lauluaan tunturien laaksoissa, *metso, teiri* ja *riekko* antavat äänensä kuulua. *Karhu* kaivaa muurahaiskekoja. *Tilhi* ja *pulmunen* rakentavat tänne pesänsä. Tunturinummilli liikkuu *metsäkana* ja kallioiden väliin piiloutuu *tunturipöllö* päivää pakoon. Sammalsoiden yli leijailee ruskea *räiskä* ja niiden mättäiden välissä kiitävät nopeajalkaiset *sopulit*. *Ahmat, ketut* ja *tunturiketut, kotkat, haukat* ja *hiirihaukat, ajohaukat* ja *lapinpöllöt* hakevat saalista erämaasta. Joet ja järvet ovat rikkaat *sorsista* ja *hanhista* ja vedessä leikitsevat muhkeat *harrit, lohet, raudut* ja *nieriäiset*. Tuulisille tuntureille pakenee *peura* verenhimoisten *hyttysten* äärettömiä parvia, jotka kesillä kohoavat Lapin laajoista rämemaista. Syksyllä, kun hyttyset kuolevat, palajaa *peura* metsiin. Silloin voipi se syödä jäkäläänsä rauhassa ja lihoa ja kostua talveksi.

Asukkaat.

Suomen asukkaat kuuluvat viiteen kansanheimoon, joilla kullakin on eri kielensä: *suomalaiset*, *ruotsalaiset*, *lappalaiset*, *venäläiset* ja *mustalaiset*.

Suomalaiset asuvat suurimmassa osassa maata. Suomalaisia on $2\frac{1}{6}$ miljoonaa.

Ruotsalaiset asuvat Ahvenanmaan saaristossa, Turun saariston eteläosassa, rannikkomaalla Salon lahdesta Kymi-joelle sekä rannikolla Poomarkun joen eli Honkajoen ja Vetelin joen välillä. Sitäpaitsi asuu ruotsalaisia suomalaisten kanssa kaupungeissa. Ruotsalaisia on $\frac{1}{3}$ miljoonaa.

Lappalaiset asuvat Inarin Lapissa Ivalon joen pohjoispuolella sekä Enontekiäisten Lapissa ja Saariselällä.

Vähän yli 1,000 *venäläistä* maanviljelijää asuu Karjalan kannaksella ja Valamon saarilla. Kaupungeissa asuu neljätuhatta venäläistä, paitsi sotaväkeä.

Mustalaiset kuljeksivat ympäri koko maan, mutta varsinkin on niitä maan itäisissä osissa. Ne elättävät itseään hevoskaupalla, kalastuksella ja satunnaisella ansiolla.

Muutamia satoja *juutalaisia* ja *saksalaisia* asuu suurimmissa kaupungeissa harjoittaen kauppaa. Enimmät juutalaiset asuvat Helsingissä, enimmät saksalaiset Viipurissa.

Suomalaiset jaetaan tavallisesti kolmeen kansakuntaan:

Hämäläiset, maan lounaisosassa, Vetelin seudulta Kymijoelle ja Turun saariston pohjoisosassa;

Karjalaiset, maan itä- ja pohjoisosissa;

Savolaiset, Saimaan, Kallaveden reitin, Mäntyharjun reitin ja Rautalammen reitin ympärillä, ovat syntyneet hämäläisten ja karjalaisten sekoituksesta.

Karjalaisten huulilta on *Elias Lönnrot* koennut *Kalevalan*. Se on suuri kokoelma kertomatarunoja karjalaisten pakanuuden ajalta, joissa kerrotaan maailman luomisesta ja Kalevan kansan taisteluista Pohjolan kansaa vastaan.

Mutta mihin kansakuntaan sinä kuulunetkin, joka nimität Suomea synnyinmaaksesi, niin kuulut sinä kuitenkin *Suomen kansaan*. Tämän kansan yhdyssiteenä on sama maa, samat vaiheet, samat lait, samat tavat ja se rakkaus, jonka samassa kodissa kasva-

neet sisarukset ja veljekset tuntevat toisiansa kohtaan. Myötä- ja vastoinikäymisessä tekevät ne *työtä* yhteisen kodin, isänmaan hyväksi.

Suomi on jaettu kymmeneen maakuntaan:

<i>Ahvenanmaa,</i>	<i>Häme,</i>
<i>Varsinais-Suomi,</i>	<i>Savo,</i>
<i>Uusimaa,</i>	<i>Pohjanmaa,</i>
<i>Karjala,</i>	<i>Länsipohja,</i>
<i>Satakunta,</i>	<i>Lapinmaa.</i>

Katso niiden rajat kartasta!

* * *

Nykyään on Suomessa noin $2\frac{1}{2}$ miljoonaa asukasta. Suomi on harvaan asuttu. Jos kaikki asukkaat olisivat tasaisesti hajoitettut yli koko maan, ei tulisi useampia kuin 8 henkeä kullekin neliökilometrille.

Ylänköseutu karuine maaperineen on harvemmin asuttua kuin alankomaa viljavine vainioineen. Tiheimmin asuttuja ovat rannikkotienoot Vetelin seudulta Rajajoelle, asti, Kyröjoen ja Kokemäen joen laaksot sekä etelä-Häme.

Kaikissa näissä seuduissa on useita pitäjiä, joissa on enempi kuin 20 asukasta jokaisella neliökilometrillä, onpa muutamissa yli 40. Mutta Enontekiäisten ja Inarin Lapissa on 10 neliökilometrillä ainoastaan yksi asukas.

Mutta asukasluku suurenee nopeimmin ylänkömaalla. Hitaimmin lisääntyy se Saimaan seuduilla.

Suomalaiset ovat maaseudulla asuvaa kansaa. Ainoastaan kymmenesosa ($\frac{1}{10}$) heistä asuu *kaupungeissa*.

Meidän maassamme on 37 kaupunkia. Kaikki kaupungit ovat pieniä. Mutta kaupunkien asukasluku lisääntyy kaksi kertaa niin nopeasti kuin maaseudun.

Sitäpaitsi on Suomessa kuusi *kauppalaa*.

Useimmissa osissa maataamme asuu maalaisväestö toisistaan erillään olevissa *taloissa*. Usein ovat nämä talot kilometrien päässä lähimmistä naapureistaan. Taloilla on

torppia. Nekin ovat yksinään, peltojen, niittyjen ja metsien ympäröiminä. Mutta yksi talo ja yksi torppa voipi näyttää kokonaiselta pieneltä kylältä, sillä suomalaiset rakentavat taloihinsa useita eri ulkokuone-rakennuksia: aittoja, navetoita, tallin, liiterin, riihen ja saunan, vieläpä usein tuulimyllynkin.

Useat talot yhteensä muodostavat *kyläkunnan*. Usein rakentavat kyläkuntaiset talonsa lähelle toisiaan ja siitä muodostuu *kylä*.

Kyläkunnat ovat yhdistetyt *kunniksi*, *pitäjiksi* ja *kappaleiksi*. Jokaisella pitäjällä on oma kirkkonsa. Kirkon ympärille rakentavat talonpojat mielellään asuntonsa. Siellä avaa maakauppias puotinsa ja sinne asettuvat käsityöläiset asumaan. Siten muodostuvat *kirkonkylät*.

Suomalaiset ovat niin kiintyneet kotisentuunsa, että ainoastaan vähäinen osa muuttaa syntymäpitäjistään toiseen. Kaksi miljoonaa suomalaista asuu vielä samassa pitäjässä, jossa ovat syntyneet.

Uskonto ja sivistys.

Suomalaiset ovat kristittyitä. Heidän uskonsa on luja ja he luottavat Jumalan suojelukseseen ja rukouksen voimaan.

Luterilainen uskonto on Suomen valtio-uskonto. Melkein kaikki maan asukkaat kuuluvat *valtiokirkkoon*. Valtiokirkko on vuodesta 1897 jaettu neljään *hiippakuntaan* nimittäin:

Turun hiippakunta, *Porvoon hiippakunta,*
Savonlinnan hiippakunta, *Kuopion hiippakunta.*

Niiden rajat näkyvät kartalla. Jokaista hiippakuntaa hallitsee *piispa* ja neuvoskunta, jota sanotaan *tuomiokapituliksi*. Hiippakunnan pääkaupungin kirkko on *tuomiokirkko*. Turun piispaa sanotaan *arkkipiispaksi* ja hänen hiippakuntaansa *arkkihiippakunnaksi*.

Jokainen hiippakunta on jaettu *provastikuntiin* ja jokainen provastikunta *pitäjiin*. Moniin pitäjiin kuuluu pienempiä seurakuntia, joilla en nimenä *kappeli*. On myöskin olemassa muutamia *tehtaanseurakuntia*. Kaupunkien luterilainen väestö on yhtynyt *kaupunkiseurakunniksi*. Valtiokirjon laki on *kirkkolaki*. Muutoksia kirkkolakiin ehdoittaa kaikkien hiippakuntien valitsema kokous jota sanotaan *kirkolliskokoukseksi*.

Nykyään on Suomessa tuskin 500 *roomalais-katolilaista*.

Luterilaisen kirkon keskuudessa on syntynyt monta *uskonlahkoa*. Niillä on oikeus muodostaa erityisiä seurakuntia.

Viideskymmenes-osa Suomen väestöä (lähes 50,000 henkeä) tunnustaa *kreikkalais-katolilaista* kristin-oppia. Tällä opilla, jota myöskin venäläiset tunnustavat, on piispa *Viipurissa*. Useimmat Suomen kreikkalais-katolilaisista asukkaista ovat karjalaisia ja asuvat Laatokan pohjois- ja itäpuolella sekä Karjalan kannaksella.

Tämä kirkko laskee vuoden alun 12 päivää myöhemmäksi kuin roomalais-katolilainen ja luterilainen kirkko. Se, joka kuuluu kreikkalais-katolilaiseen uskoon, ei voi siitä koskaan siirtyä toiseen uskontoon, ja kaikkien hänen jälkeläistensäkin täytyy pysyä kreikkalais-katolilaisina.

Luterilaisten seassa on *lukutaito* yleinen. Ainoastaan yksi sadasta kymmentä vuotta vanhemmasta henkilöstä ei osaa lukea.

Lapset opetetaan tavallisesti jo kotona lukemaan. Mutta *kirjoittaa* osaa ainoastaan neljäsosa 10 vuotta vanhemmista luterin uskoon kuuluvista suomalaisista. Kirjoitustaito levenee kuitenkin vuosi vuodelta kansakoulujen kautta.

Kreikkalais-katolilainen asujamisto on paljo tietämättömämpää. Melkein puolet kymmentä vuotta vanhemmista henkilöistä eivät osaa lukea eikä kirjoittaa.

Sivistyksen levittämistä varten Suomessa on tänne perustettu *kansakouluja* ja *kansanopistoja*. Mies- ja nais-opettajia kansakouluihin valmistetaan *seminaareissa*. Sellaisia on *Jyväskylässä, Sortavalassa, Raumalla, Tammisaaressa, Uudessakaarlepyyssä ja Raahessa*.

Korkeampaa opetusta varten on valtio perustanut joukon *lyseitä* ja *tyttökouluja*, joihin oppilaat pääsevät vähäisellä lukukausimaksulla. Samaa tarkoitusta varten kannattaa valtio avullaan useita yksityisiä lyseitä, *yhteiskouluja* ja *tyttökouluja*. Useimmissa näistä

oppilaitoksista valmistetaan nuorisoa yliopistoon, polyteknilliseen opistoon, kahteen maanviljelysopistoon, Evon metsäopistoon ja Haminan kadettikouluun. Yliopisto valmistaa pappeja, opettajia, lääkäreitä, apteekareja, tuomareja ja muita virkamiehiä. Polyteknillinen opisto valmistaa insinöörejä, arkitehtejä, kemistejä ja maanmittareja.

Paitsi näitä korkeakouluja on vielä olemassa monenlaisia ammattikouluja, joissa annetaan tietoja ja opetusta erityisissä ammateissa. Sellaisia ovat kauppakoulut, teollisuuskoulut, käsityökoulut, veistokoulut, maanviljelyskoulut, meijerikoulut ja merikoulut.

Sanomalehtiä ilmestyy melkein joka kaupungissa ja maalaisetkin lukevat niitä ahkerasti. Suurimmissa kaupungeissa on kansankirjastoja, ja monissa maalaiskylissäkin on lukutupia, joissa sanomalehtiä ja kirjoja on kaikkien saatavina. Nämä hyödylliset laitokset ovat hyvin suosituja ja ne voidaan saada helposti ja huokealla aikaan. Niiden kautta voipi Suomen kansa oppia tuntemaan runoilijoidensa ja kirjailijoidensa oivallisia teoksia. Nämä teokset ovat meidän kansalliskirjallisuuttamme.

Myöskin kaunotaitteita harjoitetaan maassamme ja niitäkin kansamme rakastaa. Rakennustaiteen tuotteista on maassamme katoliselta ajalta monta kunnianarvoista kirkkoa, kuten Turun tuomiokirkko, ja muutamia vanhoja linnnoja, kuten Turun, Viipurin ja Olavin linnat.

Enempi kuin mitään muuta kaunotaidetta, rakastaa suomalainen kuitenkin säveltaidetta. Ikivanhoista ajoista asti ovat kansanlaulut kajahdelleet Suomen salomailla. Nyt on olemassa laululuseuroja ja soittokuntia sekä maalla että kaupungeissa. Vuotuisesti kokoonnutaan eri tienoilta laulun ja soiton kilpailuihin.

Tieteilläkin on Suomessa kotinsa, nimittäin yliopisto.

Yliopistolla on suuria laitoksia luonnonlakien tutkimista varten: tähtitorneja, laboratorioita ja kokoelmia sekä suuri kirjasto.

Elinkeinot.

Suomen kansa hankkii elatuksensa pääasiallisesti maanviljelyksellä, karjanhoidolla, metsänpityllä ja kalastuksella. Ne, jotka näitä elinkeinoja harjoittavat, muodostavat perheineen $\frac{3}{4}$ koko maan asukkaista.

Suomessa viljellään parhaastaan *perunoita*, *kauraa* ja *ruista*.

Perunat ovat kotoisin Etelä-Amerikasta. Ne menestyvät kaikkialla maassamme. Yleisesti ei niitä ole vielä viljelty sataakaan vuotta. Nyt saadaan perunoita enempi kuin mitään viljalajia.

Kauraa viljellään enimmin kaikista jyvälajeista. Se ei kuitenkaan tuota varmaa satoa sisämaassa Hämeen ja Savon pohjoispuolella, mutta Pohjan lahden rannoilla viljellään sitä aina Iin pitäjääseen asti.

Ruis on meidän tärkein leipäkasvimme. Siitä voidaan saada kypsynyt sato aina Inarin Lapissa asti, mutta se ei menesty hyvin pohjois-Suomessa. Yleisesti viljellään sitä yhtä kauas pohjoiseen kuin kauraakin.

Muista jyvälajeista viljellään Suomessa *ohraa*, *vehnää* ja *tattaria*.

Ohra menestyy koko maassa. Ruis-alueen pohjoispuolella on ohra tärkein leipäkasvi. Pohjois-Karjalassakin viljellään ohraa enempi kuin ruista. Suomalaisilla on ollut tämä jyvälaji jo vanhimmista ajoista asti.

Vehnää viljellään yleisesti ainoastaan etelärannikolla, Ahvenanmaalla ja Kokemäen joen varsilla.

Tattaria viljellään parhaastaan Karjalassa ja Savossa, jossa se menestyy kankailla ja kaskimailla.

Kaikki meidän viljalajimme ovat kotoisin Aasiasta.

Paitsi perunoita viljellään juurikasveista ainoastaan *nauriita* yli koko maan.

Kansa käyttää myöskin *lanttuja* (Karjalassa), *piparuuttia* (Ahvenanmaalla ja Varsinais-Suomessa), *porkkanoita* ja *sipulia*. Mutta useita muita hyviä juurikasvilajeja viljellään melkein yksinomaan herraskartanoissa. Viimeisinä vuosina on lounais-Suomessa ruvettu viljelemään *valkojuurikkaita* sokerin valmistusta varten. *Viheriäkasveja* viljelee kansa kovin vähän. Monet viheriäkasvit ovat helppoja viljellä, menestyvät kaukana pohjoisessa ja ovat ravitsevia. Enemmän viljellään *herneitä* ja *papuja*. Sitävastoin ovat suomalaiset huonoja hedelmän viljelijöitä. *Karviaismarjapensas* menestyy

Merenkurkun eteläpuolella ja *viinimarjapensaat* melkein koko maassa. *Omenapuu* ja *kirsimarjapensas* kantavat maukkaita hedelmiä koko etelä-Suomen alangolla. *Päärynäpuu* ja *luumupuu* menestyvät Kokemäen joen laaksossa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla. Kuitenkin on hedelmäpuutarhoja melkein yksinomaan vaan herraskartanoiden ja ahvenanmaalaisten ja uusmaalaisten asuntojen ympärillä.

Vaatetuskasveja viljellään *pellavaa* ja *hamppua*. Pellavaa voidaan viljellä yli koko maan. Myyntiä varten kasvatetaan sitä eniten eteläisessä Hämeessä. Vanhimmista ajoista asti on se ollut suomalaisten peltokasvi. *Hamppu* menestyy yhtä kaukana pohjoisessa kuin ruiskin, mutta sitä ei viljellä paljo muualla kuin Savossa ja Karjalassa.

Nautintoaineena viljellään vähä *tupakkia* ja *sikuria*. Kaljan ja oluen valmistamista varten viljellään *humaloita* koko maan eteläisessä osassa.

Useimpia kasveja viljellään ainoastaan talontarpeeksi. Rukiita myydään kuitenkin sangen paljo ulkomaalle, varsinkin Vaasan rukiita etelä-Pohjanmaalta. Sillä suomalaiset rukiit, jotka ovat riiehessä kuivatut, itävät varmemmin ja kypsyvät aikaisemmin kuin ulkomaalaiset. Kauraa viljellään enimmäen ulkomaalle vientiä varten.

Suurin viljasato saadaan lounais-Suomessa, Merenkurkkuun asti pohjoisessa ja Kymijokeen idässä.

Jokaisella maanviljelijällä on myöskin *karjaa*. *Sarvikaarjaa* pidetään enemmän kuin yksi miljoona. *Lampaitakin* on maassa yksi miljoona. Karjalassa ja Savossa on *sika* hyvin yleisenä koti-eläimenä. *Vuohia* nähdään enää hyvin harvassa. Enimmin on niitä Satakunnassa.

Vetojuhtana käytetään koko maassa *hevosta*. Suomalaiset hevoset ovat pieniä, mutta voimakkaita, kestäviä ja tukevia. Hevosia on koko maassa $\frac{1}{4}$ miljoonaa. Ahvenanmaalaiset ja uusmaalaiset käyttävät usein *härkiä* vetojuhtina. 130,000 *poroa* on Lapissa hevosten ja osaksi myöskin lehmien ja lammasten asemesta.

Koira on joka talossa.

Siipikarjaa pidetään Suomessa kovin vähä. *Kanoja* tosin näkee useimmissa taloissa napapiirin eteläpuolella, mutta niitä ei näe koskaan suurissa laumoissa.

Viimeisinä vuosina ovat maanviljelys ja karjanhoito suuresti edistyneet. Vahingollinen *kaskenpoltto* vähenee yhä muualla paitsi Karjalassa. Monet laajat suot ylänkömaalla ovat tulleet kuivatuiksi ja siten viljelysmaiksi muutuneet, varsinkin etelä-Pohjanmaalla. Ojittamisen kautta on halla karkoitettu seuduilta, joissa se ennen vahinkoa teki. Uudet maanviljelyskalut ja uusi työtapa tulee yhä enempi käytäntöön. Rukiin sijasta on monin paikoin ruvettu viljelemään kauraa, jota myydään ulkomaalle, ja *rehukasveja*, joita syötetään eläimille. Jokaisessa talossa koetetaan pitää niin monta lehmää kuin mahdollista on ja maito myydään *meijereihin*. Maamme kaikkiin osiin on perustettu meijereitä, joissa valmistetaan hienoa, ulkomaille vietävää voita. |

Melkein kaikkialla maassamme on joka talolla tarpeeksi *metsää* polttopuuksi. Mutta tarvepuut alkavat loppua rannikkoseuduilla ja Savossa, ja hirsiä tuskin enää alankotienoilla tavataan. Siten on sekä kirves että tuli metsän haaskannut. Senvuoksi on onnellista, että melkein puolet maamme metsistä ovat *valtionmetsiä*. Ne ovat valtion omia ja niitä hoitavat valtion virkamiehet.

Metsänhoito tuottaa maan asukkaille suuria tuloja. Joka vuosi kaadetaan ylänkömaan laajoissa metsissä satoja tuhansia mäntyjä ja kuusia. Vesistöjä pitkin uitetaan ne mereen tahi Saimaajärveen. Tämän järven tahi meren rannoilla sahataan tukit *höyrysahoissa* ja lähetetään ulkomaille. Halkojakin myydään suurissa määrin kaupunkeihin ja ulkomaalle. Sitäpaitsi valmistetaan vielä monenlaisia arvokkaita kapineita metsiemme puista.

Rannikoilla on *kalastus* tärkeänä elinkeinona. Tuhannet perheet saavat sillä elatuksensa. *Silakoita* saadaan enempi kuin kaikkia muita kalalajia yhteensä. Pohjanlahden rannikoilla kalastetaan paljon *lohia*. Merenkurkun tienoilla pyydetään *siikoja*. *Kilohailia* saadaan enimmin Tammisaaren saaristosta ja *kuoreita* Kymijoen itäpuolelta.

Järvistä ja joista pyydetään myöskin paljon kaloja, varsinkin *muikkuja*, *siikoja* ja *lohia*. Lohia ja siikoja pyydetään *padoista*.

Suurimmat lohenkalastuspaikat ovat Tornion joessa, Kemi-joesa, Iijoessa, Oulun joessa, Kokemäen joessa, Kymijoessa ja Vuoksessa. Kokemäen joen vesistön eteläisistä reiteistä pyydetään joka vuosi miljoonittain *krapuja*, joita myydään ulkomaille.

Pitkän syksyn ja talven aikana, jolloin maanviljelijän töitä ei voi tehdä, harjoitetaan koko maassa jonkun verran *metsästystä* ja *otusten pyyntiä*. Monia satoja tuhansia *metsälintuja* otetaan silloin hengiltä ja viedään myytäväksi. Suuri osa saaliista lähetetään ulkomaalle.

Oravia ja *jäniksiä* ammutaan parhaastaan nahkan vuoksi. Vahingollisia petoeläimiä vainotaan ankarasti. Kunnat ja metsästysyhdistykset maksavat palkinnon jokaisesta tapetusta petoeläimestä.

Saariston kalastajat ovat myöskin ahkeroita pyssymiehiä. Ne pyydystävät *vesilintuja* ja *hylkeitä*. Vaarallista ja vaivaloista hylkeenpyyntiä harjoittavat etupäässä pohjalaiset ja karjalaiset. Hylkeitä pyydystetään talvella äärimmäisillä meren jäillä.

Maalaisväestö säästää paljon *kotiteollisuuden* kautta. Melkein joka paikassa maatamme valmistetaan kotona kaikki tavallisimmat huonekalut, talouskalut ja työaseet. Arkivaatteet ja sänkyvaatteet ovat myöskin useimmissa taloissa kokonaan kotona valmistetut. Kalastajat ja heidän perheensä kutovat itse verkkonsa ja rakentavat itse veneheensä. Taitavimpia kotiteollisuudessa ovat Satakunnan ja etelä-Pohjanmaan asukkaat. Kreikkalais-katolilaiset karjalaiset eivät juuri kotiteollisuutta harjoita.

Vuorityö on Suomessa vähän arvoinen. Kahdesta pienestä *rautakaivoksesta* otetaan nykyään rautamalmia. Enemmän saadaan *rautamalmia* useista Karjalan, Savon ja pohjois-Hämeen järvistä ja joista, joihin sitä yhä lisäantyy. *Kuparimalmia* saadaan Pitkärannan kaivoksista Laatokan koillispuolella. Sieltä saadaan myös *tinaa* ja *hopeaa*.

Kultaa huuhdotaan Ivalon joesta ja niistä sen syrjäjoista, jotka ovat Porttikosken alapuolella.

Muutamia vuorilajeja murretaan ja jalostetaan eräissä osissa maattamme. Turun ja Tammisaaren saaristoissa murretaan ja poltetaan *kalkkia*. Ruskealasta Laatokan pohjoispuolella ja Jynkästä Kuopion lähellä lohotaan *marmoria*. Vuokatista saadaan *vuolukiveä*, ja useista paikoin lohotaan myllynkiviksi soveliasta kiveä. *Uonkiveä* ja *maasälpää* posliinin ja lasin valmistusta varten saadaan parhaastaan Laatokan pohjoispuolella olevista tienoista. Tammisaaren saaristossa, Hankoniemellä, Helsingin ympärillä ja Sortavalan seuduilla on suuria vuorilouhujia, joista lohotaan *graniittia* ja *viheriäkiveä* pilareiksi, hautakiviksi ja porraskiviksi sekä lohkokiviä katujen kiveämistä varten. Pyöreitä katukiviä kootaan suurissa määrin saaristoista ja kuljetetaan Pietariin. Alavilla seuduilla olevaa *savea* käytetään useissa paikoin tiilin valmistamiseen.

Ne raaka-aineet, joita maasta voidaan saada, valmistetaan tehtaissa arvokkaiksi tavaroiksi. Metsän hirret muutetaan *sahoissa* lankuiksi, laudoiksi, vuoliaisiksi, soiroiksi ynnä muiksi tarvepuulajeiksi. *Tervahaudoissa* ja *terva-uuneissa* Pohjanmaalla poltetaan tervaa nuorista männyistä. Rautatehdasten läheisyydessä poltetaan puita hiiliksi *miiluissa*. Monet kosket pyörittävät suurien *puuvanuketehdasten* väkipyöriä, joissa puu hiotaan rikki puuvanukkeeksi. *Selluloosatehtaissa* valmistetaan puusta selluloosaa. Puuvanukkeesta, selluloosasta ja lumpuista tehdään *paperitehtaissa* paperia ja pahvia.

Sitäpaitsi on vielä olemassa tehtaita, joissa valmistetaan kimröökkiä, tulitikkuja, rihmarullia, lastuvillaa, huonekaluja, ajoneuvoja, venheitä ja rakennuksia. Kaikkia näitä tavaroita valmistetaan metsemme antamista aineksista.

Vuorityön tuotteita jalostetaan jälleen toisissa tehtaissa. Rautamalmista sulatetaan harkkorautaa *rautasulatoissa*. *Rautatehtaissa* ja *valssilaitoksissa* muutetaan harkkorauta takoraudaksi. Paljo rautamalmia tuodaan Ruotsista Varsinais-Suomen ja Uudenmaan tehtaisiin. Pohjoisempina olevat tehtaat voivat saada järvimalmia.

Raudasta valmistetaan sitte *konepajoissa* ja *valimoissa* monenlaisia hyödyllisiä kapineita, kuten höyrylaivoja, koneita ja maanviljelyskaluja.

Maasta ja vuorista saadaan myöskin raaka-aineita *lasitehtaisiin, fajanssitehtaisiin, kivenhakkuutehtaisiin* ja *turvepehkutehtaisiin*.

Kutomateollisuudeksi sanotaan kehruuta ja kangasten valmistusta. Tätä teollisuuden haaraa varten saadaan meidän maastamme pellavaa ja hamppua. Kuitenkin on maassamme ainoastaan yksi suuri *liinankehrutehdas* ja *-kutimo*, nimittäin Tampereella. Mutta meille tuodaan paljon puuvillaa lämpimistä maista. Puuvilla valmistetaan langaksi ja kankaaksi *puuvillakehrutehtaissa* ja *-kutimoissa*. Tällaisia suuria tehtaita on Tampereella, Turussa ja Vaasassa sekä Forssassa Loimijoen rannalla. Oman maan lampaista ei saada tarpeeksi villoja *villakehrutehtaisiin* ja *-kutimoihin* eikä *trikootehtaisiin*, vaan täytyy paljon villaa tuoda maahan Englannista. Suurimmat villatehtaat ovat Tampereella ja Turun läheisyydessä.

Karjanhoito tuottaa villoja villatehtaisiin ja nahkoja *karvaustehtaisiin* ja suuriin *nahkatehtaisiin*. Mutta tarpeeksi ei niitäkään omasta maasta saada. Paljon nahkoja tuodaan ulkomaalta, aina Etelä-Amerikasta asti. Suurimmat nahkatehtaat ovat Oulussa ja Raumalla.

Nämä ovat Suomen tärkeimmät teollisuuslajit. Mutta sitäpaitsi on olemassa monia muita teollisuuslajia, jotka tuottavat paljon rahaa ja ovat maalle hyödyksi.

Suomen tärkein *teollisuuskaupunki* on Helsinki, sen jälkeen Tampere ja Turku. Tärkein *teollisuus-alue* maaseudulla on Tammela Loimijoen alkujouksun ympärillä. Porin ja Kotkan ympärillä on myöskin kaksi sangen tärkeätä teollisuus-aluetta.

Kauppa on se elinkeino, jonka avulla jokainen hankkii itselleen sitä, mitä ei itse voi valmistaa tahi kasvattaa. Kaupan kautta hankkii Suomen kansa itselleen sellaisia tavaroita, joita ei Suomesta ollenkaan saada, tahi joita ei

saada täältä tarpeeksi. Sen sijaan annamme me ulkomalaisille sellaisia tavaroita, joita Suomessa on yltäkyllin. Näin syntyy *tuonnista ja viennistä ulkomaankauppa*. Enimmän tuodaan maahan *ruista ja vehnää*.

Suomen tärkein vientitavara on *puutavara*, varsinkin laudat. Puutavaroita ostavat meiltä parhaastaan englantilaiset, mutta sängen paljo lähetetään niitä myöskin Ranskaan ja Espanjaan. Tämän jälkeen on tärkein vientitavara *voi*. Sitä viedään Tanskaan ja Englantiin, mutta tanskalaiset lähettävät myöskin meidän voitamme Englantiin. Englanti ei ole kuitenkaan se maa, johon meidän tavaroitamme enimmäin viedään. Venäläiset tarvitsevat kaikenlaisia teollisuustuotteita sekä voita ja puita, joita kaikkia heille meidän maastamme suuressa määrin lähetetään.

Moniin muihinkin maihin viedään paljo suomalaisia tavaroita.

Tuonti ja vienti tapahtuu parhaastaan meritse. Senvuoksi ovatkin kaikki maamme suurimmat ja tärkeimmät *kauppakaupungit* meren rannikolla. Etevimmat kauppakaupunkimme ovat Helsinki, Turku ja Viipuri. Helsinki käy suurinta tuontikauppaa, Viipuri suurinta vientikauppaa.

Liike.

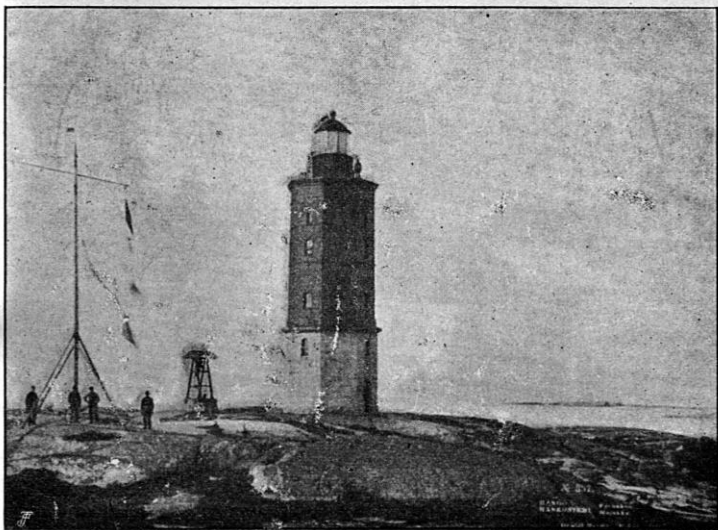
Pitkä rannikkomme, laveat saaristomme ja lukemattomat järvemme kehoittavat meitä *merenkulkuun*.

Suomalaiset ovat taitavia venheenrakentajia, varsinkin pohjalaiset ja ahvenanmaalaiset. Ennen vanhaan rakennettiin joka vuosi monta suurta laivaa Pohjan lahden rannikoilla. Nyt, kun höyrykone on paremmasta arvosta kuin purjeet ja rautalaiva lujempi kuin puinen, rakennetaan maaseudulla ainoastaan harvoja haaksia ja prikiä, mutta konepajoissamme useita höyrylaivoja.

Suomella on suuri kauppalaivasto. Paitsi lukemattomia pikku venheitä, jaaloja, sumppuja ja höyrypursia on meillä lähes 2,000 suurta laivaa, joista yhdeksäs-osa on höyrylaivoja. Suurimman osan kauppalaivastoamme omis-

taa Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen väestö. Kaupungeista on Raumalla suurin kauppalaivasto.

Suomen rannikoilla on runsaasti hyviä satamia. Mutta purjehdusvedet ovat vaarallisia merimiehille, sillä ne ovat täynnä matalikkoja, kallioita ja kareja. Maan kohoamisen kautta ilmestyy yhä uusia vaaroja merellä kulkijoille. Senvuoksi täytyy purjehdusvedet tarkasti viitoittaa ja alituisesti huolella uudelleen tutkia, ja vilkkumajakoita ja tulitorneja täytyy rakentaa ulkokallioille. Tulitornien valo ohjaa laivat satamaan pimeimmässakin yössä. Kauim-

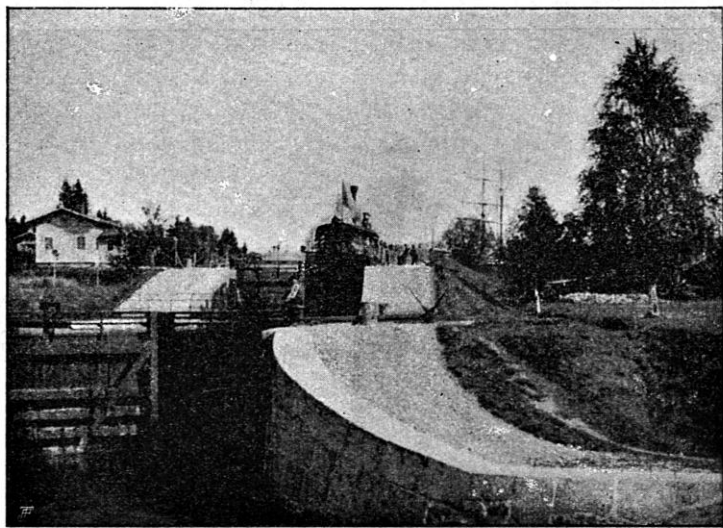

Hankoniemen majakka.

pana meressä Suomen kaikista tulitorneista seisoo *Bogskärin majakka* yksinäisellä kalliolla Itämeressä. Paitsi näitä apuneuvoja, täytyy olla varmoja tiennäyttäjiä eli oppaita, jotka ovat koska hyvänsä, pahimmassakin myrskyssä valmiit rientämään laivojen avuksi ja ohjaamaan ne petollisten salakarien ohitse. Kaikista näistä tärkeistä toimista on *luotsilaitoksen* pidettävä huoli.

Suomen kauppalaivat matkustavat kaikilla merillä ja käyvät kaikissa maanosissa. Monet jäävät useiksi vuosiksi

vieraille vesille ja kuljettavat tavaroita vieraista satamista toisiin. Sitäpaitsi kuljettavat omat laivamme suurimman osan Suomeen tuotavista ja sieltä vietävistä tavaroista. Vilkkain on Suomen laivaliike Venäjälle, sitte Englantiin, Saksaan ja Ruotsiin. Näihin maihin ja useihin muihin maihin, jotka ovat länsi-Euroopassa, on monilla suurilla suomalaisilla laivoilla säännöllinen kulku, aina Espanjaan

Juustilan sulku Saimaan kanavassa.

ja Portugaliin asti. Kaikista Suomen kaupungeista on Helsingillä suurin laivaliike.

Sisävesilläkin on liike sangen vilkas. Useimmilla järvillä ja monissa joissa kulkee pieniä höyryvenheitä, jotka kuljettavat maalaistavaroita ja ulkomaista viljaa tahti hinaavat tukkilauttoja ja proomuja. Pitempiä matkoja eivät laivat voi jokia pitkin kulkea, sillä joissa on paljon koskia. Mutta Suomalaiset ovat tottuneet kapeilla, joustavilla

venheillään laskemaan koskia alas ja voimakkailla käsillään sauvomaan jälleen venheensä ylös. Senvuoksi voivatkin ne monia jokia pitkin kuljettaa tavaroitansa merelle. *Koskenperkauksen* kautta voidaan näitä vesiteitä parantaa. Oulun joella, Kemijoella ja Tornion joella on suuri liike. Mutta Kokemäen joessa ja Kymijoessa sekä Vuoksessa on liian kovia koskia. Vuoksen suuri vesistö on kuitenkin meren yhteydessä *Saimaan kanavan* kautta. Tämä käy Saimaasta Viipuriin ja on 59 kilometriä pitkä. Tässä kanavassa on 28 sulkua ja on se Suomen suurin kanava.

Useita muitakin kanavia on kaivettu sellaisiin paikkoihin, missä järvien väliset salmet ovat olleet mataloita. Koskien kohdalle on tehty *sulkuja*. Sulut ovat portaita laivojen teillä. Kanavien ja sulkujen avulla voivat laivat päästä Suomen lahdesta aina Pielisjärveen ja Iisalmeen asti. Muissakin vesistöissä on kulkuväyliä parannettu kanavien ja sulkujen kautta.

Hankoniemeltä Lapinmaahan ja Pohjan lahdelta Laatokkaan risteilevät *maantiet* läpi koko Suomenmaan.

Liikettä edistävät vielä maassamme *rautatiet*. Ne yhdistävät vesistöt mereen ja kaupungit toisiinsa.

Pisin rautatielinja ulottuu *Helsingistä Hämeenlinnan, Tampereen ja Kokkolan* kautta *Ouluun*. Tästä radasta eroaa seuraavat 8 haaraa:

Pörvöoseen Keravan asemalta.

Tammisaareen ja *Hankoniemeen* Hyvinkään asemalta (Hangon rata).

Lahteen, Viipuriin ja Pietariin Riihimäen asemalta (Pietarin rata).

Turkuun Toijalan asemalta.

Poriin Tampereelta.

Jyväskylään ja Suolahden satamaan, Keiteleen rannalla, Haapamäen asemalta.

Vaasaan Seinäjoen asemalta.

Pietarsaareen Bennäsin asemalta.

Pietarin radasta eroaa seuraavat 4 haaraa:

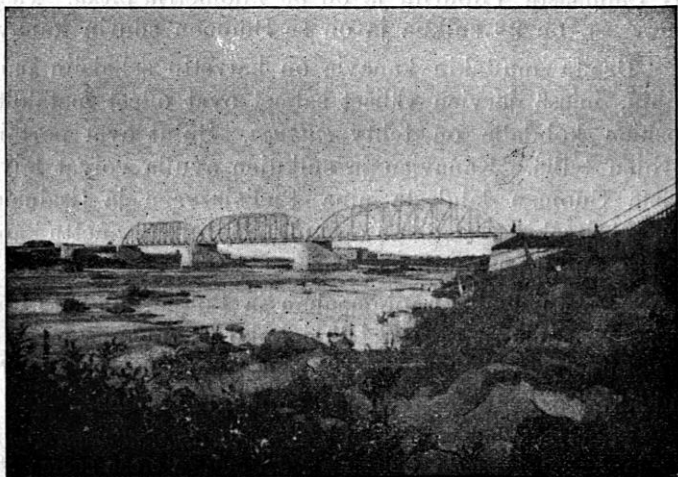
Kotkaan Kouvolan asemalta.

Mikkeliin, Kuopioon ja Iisalmelle Kouvolan asemalta (Savon rata).
Lappeenrantaan Simolan asemalta.

Sortavalaan ja Joensuuhun Viipurista (Karjalan rata), Tästä radasta haaraantuu Antrean asemalla rautatie *Imatralle* ja *Saimaalle*.

Turusta käy rautatie Karjan (Karis) asemalle Hangon radalla.

Kolmen laitoksen kautta voivat maan asukkaat nopeasti ja mukavasti vaihtaa ajatuksia toistensa kanssa pitkien matkojen päästä. Nämä laitokset ovat: *posti, sananlennätinlaitos* ja *telefooni*.

Rautatiesilta Kalajoen yli.

Postilaitos kuljettaa kirjeitä, sanomalehtiä, tavaramyytyjä, rahoja ja muuta ympäri koko maan, pohjoisessa aina Utsjoelle asti. Maassamme on 600 postitoimistoa ja postiasemaa. Ei ole niin kätkössä olevaa tupaa, ettei postin tuoma sanoma sinne saapuisi. Postin kuljettamiseen maamme eri paikkoihin käytetään rautateitä, höyrylaivoja, purjelaivoja, soutuvenheitä, hevoskyytiä ja jalankulkijoita.

Sananlennätinlaitos on Venäjän hallituksen oma. Kaikissa kaupeungeissa ja muutamilla maaseuduilla on sananlennätin asemia. Pohjoisin sananlennätin asema on Torniossa. Ruotsissa ja Norjassa käyvät sananlennätin-langat kauemmaksi pohjoiseen, aina Jäämerelle asti.

Telefoonilla voimme; puhua maanmiestemme kanssa pitkien matkojen päästä. Telefoonin käytäntö on tullut yleiseksi sekä kaupungeissa että maalla, sekä kodeissa että asioimakonttoreissa, sekä kauppapuodeissa että ravintoloissa. Telefoonilla voipi kuulla ihmis-äänen Helsingistä Iisalmelle asti.

Suomen yhteiskuntalaitos.

Suomi on suuriruhtinaskunta. Venäjän keisari on Suomen suuriruhtinas. Täten on Suomi yhdistetty Venäjään ja on osa Venäjän valtakuntaa.

Suuriruhtinas hallitsee maata sen omien *lakien* mukaan. Näitä säätää, muuttaa ja kumoo suuriruhtinas yhdessä Suomen *säätyjen* kanssa. Säätyjä on neljä: ritaristo ja aateli, pappissäätty, porvarissäätty ja talonpoikaissäätty. Ne edustavat koko Suomen kansaa.

Sellaista hallitusmuotoa, jossa hallitsija ja kansan edusmiehet yhdessä lakia säätävät, sanotaan *perustuslailliseksi* hallitusmuodoksi.

Suuriruhtinaan arvo menee perintönä kuten keisarivaltakin. Senvuoksi on Suomi *perinnöllinen yksinvalta*. (Keisareja, kuninkaita ja hallitsevia ruhtinaita sanotaan *yksinvaltiaiksi*).

Suuriruhtinas hallitsee maata *senaatin* avulla ja määrää kaikki korkeammat virkamiehet. Kaikkien virkamiesten tulee olla Suomen kansalaisia.

Senaatissa on kaksikymmentä yksi jäsentä. Se on jaettu kahteen osastoon. *Oikeus-osasto* on maan korkein tuomioistuin. *Talous-osasto* hoitaa hallintoa suuriruhtinaan nimessä.

Kenraalikuvernööri on senaatin puheenjohtaja ja sotajoukkojen ylipäällikkö.

Ministeri-valtiosihteeri asuu Pietarissa voidakseen paremmin esittää säätyjen, senaatin ja kenraalikuvernöörin asioita hallitsijalle, ja voidakseen vastaanottaa ja Suomeen lähettää hallitsijan käskyjä ja päätöksiä.

Säädyt kutsuu hallitsija *valtiopäiville* Helsinkiin ainakin joka viides vuosi, mutta nykyään joka kolmas.

Suomen *perustuslait* määräävät maan hallintotavan. Ne ovat: Vuoden 1772 Hallitusmuoto, Yhdistys- ja vakuutuskirja v:lta 1789

ja vuoden 1869 Valtiopäiväjärjestys sekä osittain Asevelvollisuuslaki ja Senaatin Ohjesääntö.

Lait ovat samanlaiset kaikille Suomen kansalaisille. Ne suojelevat jokaisen kansalaisen henkeä, kunniaa, vapautta ja omaisuutta. Jokaisella on oikeus hankkia itselleen maata. Jokaisella on oikeus harjoittaa mitä rehellistä elinkeinoa tahansa. Jokaisella on oikeus vapaasti lausua ajatuksensa yleisissä kokouksissa. Mutta painovapautta ja täydellistä uskonvapautta ei ole.

Kaupungeissa ratkaisee oikeusasioissa *raastuvanoikeus*, maalla *kihlakunnanoikeus*.

Tätä tarkoitusta varten on maa jaettu *tuomiokuntiin*. Jokaisessa tuomiokunnassa on *tuomari*. Tuomiokunta on jaettu *käräjäkuntiin*. Oikeusasiat ratkaistaan *käräjissä*, joita pidetään jokaisessa kärjäkunnassa kaksi kertaa vuodessa *lautakunnan* avulla. Lautamiehet valitsee kärjäkunnan väestö. Sitäpaitsi on olemassa erityisiä *maanjako-oikeuksia*, jotka ratkaisevat maanomistajain välillä syntyneitä riitoja heidän maittensa rajoista.

Se, joka on tyytymätön raastuvanoikeuden tahi kihlakunnanoikeuden tuomioon, voipi hakea siihen muutosta *hovioikeudesta*. Suomessa on kolme hovioikeutta: *Turun hovioikeus*, *Vaasan hovioikeus* ja *Viipurin hovioikeus*. Se, joka on tyytymätön hovioikeuden tuomioon, voipi saattaa asiansa hallitsijan tuomittavaksi. Senaatin oikeus-osasto tuomitsee silloin hallitsijan nimessä.

Senaatti hoitaa maan hallintoa *ylihallitusten* ja *kuvernöörin* avulla.

Ylihallituksilla on kullakin oma hallinto-osastonsa.

Suomi on jaettu kahdeksaan *lääniin*: *Uudenmaan lääni*, *Turun ja Porin lääni*, *Hämeen lääni*, *Viipurin lääni*, *Mikkelin lääni*, *Kuopion lääni*, *Vaasan lääni* ja *Oulun lääni*.

Jokaista läänää hallitsee *kuvernööri*.

Jokainen lääni on jaettu useampaan *kihlakuntaan*. Kihlakunnan virkamiehet ovat *ruunuvouti*, *henkikirjuri* ja *nimismies*. Kaupunkien hallintoa hoitaa virasto, jota sanotaan *maistraatiksi*. Sen esimies on *pormestari*.

Jokaisessa läänissä on useita *kuntia*. Kunnat ovat kahta lajia: *kaupunkikuntia* ja *maalaiskuntia*. Kunnilla on itsehallinto.

Pienimmissä kaupungeissa kokoontuvat asukkaat *raastuvan-kokoukseen* päättämään kaupungin asioista. Muissa kaupungeissa valitsevat ne *kaupunginvaltuusmiehiä*, jotka päättävät raastuvan-kokouksen sijasta. Maalaiskuntien asiat päätetään *kuntakokouksissa*, joihin kunnan asukkaat ottavat osaa. Näissä kokouksissa valitaan myöskin *kunnallislautakunta* kunnan asioita hoitamaan.

Jokaisen Suomen miehen velvollisuus on suojella maata vihollisilta. Suomen miehet tulevat asevelvollisuus-ikänsä 21 vuoden vanhana ja ovat siinä 40 vuoden vanhaksi asti. Asevelvollisuus-ijässä olevat miehet muodostavat Suomen *sotajoukon*. Se jaetaan kolmeen luokkaan: vakinaiset joukot, reservi eli varaväki ja nostoväki eli maanvartijasto.

Suomen sotajoukossa on rauhanaikana 9,200 miestä, mutta sota-aikana voidaan se suurentaa niin, että siinä on enempi kuin 100,000 miestä. Kaikkien Suomen sotajoukon upseerien tulee olla Suomen kansalaisia.

Vakinaiset joukot jaetaan yhdeksään *tarkka-ampujapataljoonaan* ja yhteen *rakuunarykmenttiin*. Tarkka-ampujapataljoonat ovat Suomen *kaarti* Helsingissä ja kahdeksan *lääninpataljoonaa*, kukin lääninsä pääkaupungissa. Rakuunarykmentti on sijoitettu Lappeenrantaan.

Venäjänsä valtakunnan suojelusta varten on keisari sijoittanut *venäläistä sotajoukkoa* useihin paikkoihin maahamme. Enemmän on sitä Viipurissa ja Helsingissä. Suomen *linnoituksiin* on sijoitettu venäläistä sotaväkeä. Venäläisellä *sotalaivastolla* on yksi asema-paikkansa Helsingissä.

Suomen läänit.

1. Uudenmaan lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmanala, kasvikunta, eläinkunta ja kansanheimot: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa Uudenmaan läänin kuuluu Uudenmaan maakuntaan. Koilliskulma kuuluu Hämeeseen. Koko lääni kuuluu Porvoon hiippakuntaan. Tämä on pienin kaikista lääneistä. Mutta se on tiheimmin asuttu kuin mikään muu lääni.

Asukkaiden elinkeinot ovat maanviljelys, kalastus, teollisuus ja kauppa. Tässä läänissä on paljo herraskartanoita.

Useita rautatehtaita on varsinkin läänin läntisessä osassa. Suurimmat ovat *Fiskars*, *Korkeakoski*, *Aminnefors*. Mustijoen suulla ja *Pinjaisten* tehdas. Vaikka läänissä on vähä metsiä, on siellä kuitenkin monta sahaa. Kymijoen varrella on puuhiomoja. Suurin niistä on *Kuusankoski*. Teollisuudesta kaupungeissa puhutaan tuonnempana.

Liike on vilkas. Mitkä rautatiet kulkevat läänin läpi? Suuri joukko höyrylaivoja kulkee kaupunkien välillä ja kiertele saariston sovet ja nurkat. Telefoonilangat yhdistävät läänin kaikki osat toisiinsa.

Uudenmaan läänissä on viisi kaupunkia, jotka kaikki ovat merenrannalla. Kauppaloita ei ole.

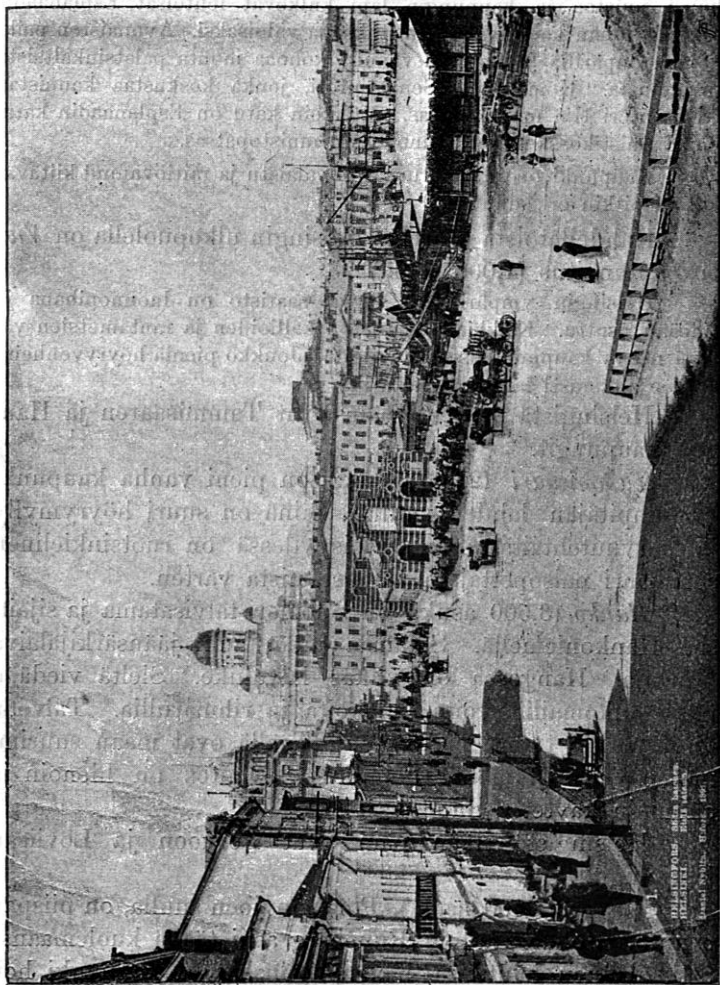
Helsinki, Suomen lahden rannasta ulkonevalla niemellä, on Suomen suurin kaupunki; 70,000 asukasta. Se on maan ja läänin pääkaupunki. Täällä on senaatti ja keskusvirastot. Tänne kokoontuvat säädyt *säätytalo*on ja *ritarihuoneeseen*. Täällä asuu kenraalikuvernööri ja täällä on keisarillinen palatsi.

Helsingissä on yliopisto, polyteknillinen opisto ja monta koulua. Helsingissä kokoontuvat useimmat taidetta, tiedettä ja kansanvalistusta harrastavat yhdistykset. Senvuoksi on täällä myöskin kallisarvoisia taidekokoelmia, luonnontieteellisiä kokoelmia, kirjasvoja y. m. *Kansallismuseo* rakennetaan suuria muinaismuistokokoelmia varten. Jokaiselle on *kansankirjasto* koko päivän avoinna. Siellä on kaikki Suomen sanomalehdet ja suuri joukko kirjoja. Helsingissä painetaan enemmän kuin puolet koko maassa ilmestyvistä sanomalehdistä ja kirjoista.

Helsinki on maan tärkein teollisuuskaupunki. Siellä on konepajoja, sokeritehdas, posliinitehtaita, oluttehtaita, tupakkitehtaita, höyrypuusepäntehtaita ja asfalttitehtaita.

Helsingillä on suurin höyrylaivasto Suomessa. Sen mahtavat alukset kulkevat aina Amerikkaan asti. Helsinki on maan tärkein kauppakaupunki, ja siihen tuodaan vieraiden maiden tavaroita enempi kuin mihinkään muuhun.

kaupunkiin maassamme. Tuontitavaroista ovat tärkeimmät kivihiili, jauhot, jyvät, sokeri, rauta, koneet, kahvi ja viini.

Helsinki.

Laivaliikettä varten on kaupungissa neljä hyvää satamaa ja satamarautatie sekä kaupungin ulkopuolella Söörnäisten lastauspaikka.

Helsinki on Suomen kaunein kaupunki. Monet kirkot kohoavat upeita tornejansa muita rakennuksia korkeammalle. Kaksitoista toria, seitsemän avonaista, istutuksilla kaunistettua paikkaa, kuusi puistoa ja kaupungin läpi kulkevat lehtoisat Esplanaadit tekevät ilman kaupungissa raittiiksi ja valoisaksi. Avonaisten paikkojen ympärillä ja katujen varsilla kohoaa monta palatsinkaltaista rakennusta. Komein on Senaatintori, jonka keskustaa kaunistaa Aleksanteri II:n muistopatsas. Muhkein katu on Esplanaadin katu, jonka puistikossa seisoo Runebergin muistopatsas.

Kaupunki on iltasin runsaasti valaistu ja raitiovaunut kiitävät katuja pitkin eri suuntiin.

Kahdellatoista saarella Helsingin ulkopuolella on *Via-porin* linnoitus (1,000 asuk.)

Helsingin ympäristöllä oleva saaristo on luonnonihana ja tiheään asuttu. Kaikkialla saariston kallioiden ja rantametsien välissä näkyy kaupunkilaisten huviloita. Joukko pieniä höyryvenheitä kulkee ahkerasti laiturista laituriiin.

Helsingistä länteen päin ovat Tammisaaren ja Hangon kaupungit.

Tammisaari (2,500 asuk.) on pieni vanha kaupunki Pohjanpitäjän lahden suulla. Siinä on suuri höyrymylly ja karvuutehtaita. Sen läheisyydessä on ruotsinkielinen seminaari naisopettajain valmistamista varten.

Hanko (3,500 asuk.) on Suomen talvisatama ja sijaitsee Hankoniemellä. Satamaa pitää auki jäänsärkijälaiiva Murtaja. Hangossa on vilkas laivaliike. Sieltä viedään paljon ulkomaille voita, silakoita ja rihmarullia. Talvella on myöskin tuonti melkoinen. Täällä ovat maan suurimmat kivenveistämöt. Hangon kylpylaitos on hienoin ja enimmin käytetty Suomessa.

Helsingistä itään päin ovat Porvoon ja Loviisan kaupungit.

Porvoo (4,400 asuk.), Porvoon joen suulla, on piispan asunto. Johan Ludvig Runeberg asui täällä kuolemaansa asti. Hänen hautansa, hänen kotinsa, jota kaupunki hoi-
taa ja hänen muistopatsaansa ovat kalliina muistoina hänestä. Kansanopisto. Porvoosta viedään ulkomaille paljon kauroja.

Loviisa (2,000 asuk.) erään lahden rannalla lähellä Kymijokea. Kylpylaitos. Kaupungin laivaliike on sangen vilkas.

Espoossa on Keski-Uudenmaan kansanopisto. *Vestankvarnan* isäntä- ja emäntäkoulu on Inkoossa.

Uudenmaan lääni on rikas muinaismuistoista. Monta kunnian-arvoista *kivikirkkoa* on vielä jäljellä katoliselta ajalta, kuten *Porvoon tuomiokirkko*. *Lohjan kirkko* on tunnettu keskiaikaisista seinä- ja kattomaalauksistaan. Keskiaikaisista linnoista on *Raasepori* vielä jotenkin hyvin säilynyt. Linnoitukset *Gustafsvärn* Hangon luona ja *Svartholm* Loviisan ulkopuolella ovat Ruotsin vallan aikuisia raunioita.

2. Turun ja Porin lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmanala, kasvikunta, eläinkunta ja ihmiset: katso kartasta ja kirjasta!

Läänin eteläosa käsittää Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat. Suurempi, pohjoinen osa kuuluu Satakuntaan. Koko lääni kuuluu Turun hiippakuntaan. Lähinnä Uudenmaan lääniiä on tämä lääni tiheimmin asuttu.

Asukkaat elättävät itseään maanviljelyksellä, kalastuksella, merenkululla, teollisuudella ja kaupalla. Varsinais-Suomessa on lukuisasti herraskartanoita.

Saaristolaiset ovat rotevia kalastajia ja hyviä metsästäjiä. Mitä saaristolaiset metsästävät? Ahvenanmaalaiset ja uusmaalaiset ovat taitavia laivanrakentajia ja rohkeita merimiehiä. Melkein jokaisella heistä on ainakin osa johonkin purjelaivaan. He omistavat kolmannen osan koko Suomen kauppalaivastosta. Heidän parkkansa ja prikinsä tekevät pitkiä matkoja kaikilla merillä. *Lemlanti* Ahvenanmaan saaristossa on se maalaiskunta, jolla on suurin kauppalaivasto.

Turun läänin asukkaat ovat käsitöissä sangen taitavia.

Turun, Uudenkaupungin ja Porin tienoilla kudotaan puuvillakankaita, Uudenkaupungin seuduilla valmistetaan puuastioita ja huonekaluja, joita lähetetään aina Kööpenhaminaan asti.

Turun saaristossa poltetaan paljon kalkkikiveä. *Orijärven* kuuluisa vaskikaivos on Uudenmaan läänin rajalla. Läänin eteläisessä ja pohjoisessa osassa on useita rauta-tehtaita. Tärkeimmät niistä ovat *Daalintehdas* Kemiössä, *Matildan tehdas* (Matildedal), *Teijo* ja *Kirjakkala* Salon lahden itärannikolla. *Loimijoen* pitäjässä on suuri naula-tehdas. *Kyröskosken* paperitehdas on Ikaalisen reitin varrella. Turun lähellä on *Littoisten* suuri verkatehdas. Porin ympärillä harjoitetaan suurinta sahaliikettä Suomessa.

Liike on vilkas. Mitkä rautatiet kulkevat läänin lävitse? Saaristossa liikkuu lukuisasti höyryvenheitä. Telefooniverkko on laava.

Turun ja Porin läänissä on kuusi kaupunkia, kaikki merenrannalla, ja kaksi kauppalaa.

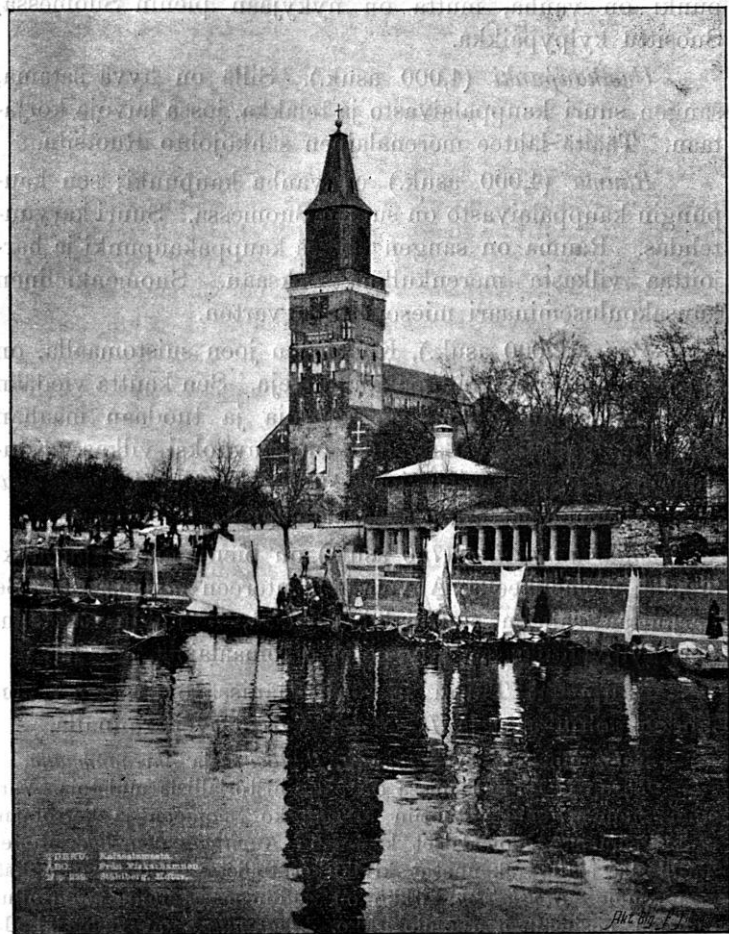
Varsinais-Suomessa ovat kaupungit Turku, Naantali ja Uusikaupunki.

Turku, Aurajoen rannalla, maan entinen pääkaupunki, on nykyään läänin pääkaupunki ja arkkipiispan asuinpaikka. Se on lähinnä Helsinkiä Suomen suurin kaupunki. Siinä on 35,000 asukasta. Täällä on Turun hovioikeus, Talousseura ja monta oppilaitosta. Turku on tärkeä teollisuuskaupunki. Siellä on suuria konepajoja ja laivanveistämöitä, puuvillakehruutehdas, trikootehdas, sokeritehdas ja muita tehtaita. Lähinnä Helsinkiä on Turku maan tärkein kauppakaupunki. Sen kautta tuodaan jyviä, rautaa ja kivihiiltä ja viedään paljon puutavaroita ja kauroja. Täällä on Turun osakepankki. Myöskin laivakulkuun nähdessä on Turku maan toinen kaupunki.

Kaupunki on rakennettu kahden vuoren väliseen laaksoon. Observaattorivuori on muutettu ihanaksi puistoksi. Merkkillisin rakennus on vanha *tuomiokirkko*. Tuomiokirkon vierellä on istutuksilla kaunistettu tori, jossa ovat Pietari Brahen ja Porthanin kuvapatsaat.

Joen suulla on *Turun linna*, maan vanhin rakennus. Siellä on historiallinen museo. Linnan ulkopuolella on kaupungin ulkosatama, jossa on suuria puutavara-varastoja ja paljon laivoja ja lasti-

aluksia. Lähellä sitä on *Ruissalon* saari tammilehtoinen ja paljoine huviloineen. Lähellä kaupunkia on myöskin *Kupittaaan puisto*, kuu-

Turun tuomiokirkko.

luisa lähteestään. Saaristossa on *Seilin* sairashuone parantumatto-
mia mielenvikaisia varten.

Naantali (700 asuk.) sijaitsee erään salmen rannalla, joka on puolentoista penikulmaa Turusta länteen. Kaupunki on vanha, mutta on nykyjään pienin Suomessa. Suosittu kylpypaikka.

Uusikaupunki (4,000 asuk.). Sillä on hyvä satama, sangen suuri kauppalaivasto ja telakka, jossa laivoja korjataan. Täältä lähtee merenalainen sähköjohto Ruotsiin.

Rauma (4,000 asuk.) on vanha kaupunki; sen kaupungin kauppalaivasto on suurin Suomessa. Suuri karvutehdas. Rauma on sangen tärkeä kauppakaupunki ja harjoittaa vilkasta merenkulkua Saksaan. Suomenkielinen kansakouluseminaari miesopettajia varten.

Pori (12,000 asuk.), Kokemäen joen suistomaalla, on Suomen suurimpia kauppakaupunkeja. Sen kautta viedään ulos paljon puutavaroita ja kauroja ja tuodaan maahan viljaa ja kivihiiltä. Laivaliike on senvuoksi vilkas. Kaupungin ulkosatama on joen suulla olevalla *Reposaaarella*.

Ahvenanmaalla on Maarianhamina.

Maarianhamina (750 asuk.) on pieni, nuori kaupunki eräällä niemekkeellä Ahvenan mantereeseen eteläosassa. Se harjoittaa sangen suurta laivaliikettä, varsinkin Ruotsiin. Sen kylpylaitoksessa käy paljon ulkomaalaisia.

Kauppalat Turun ja Porin läänissä ovat *Salo* Salon lahden pohjukassa ja *Ikaalinen* Kyrösjärven rannalla.

Kansanopistoja on *Paraisissa*, *Huittisissa* ja *Ahvenanmaalla*.

Turun ja Porin läänissä on paljon historiallisia muistoja. Varsinais-Suomen kautta tuotiin kristinusko Suomeen ja kerrotaan, että ensimmäiset suomalaiset kastettiin *Kupittaan lähteellä*. Monet katolisella ajalla rakennetut kirkot todistavat sivistyksen ikää maassamme. *Nousiaisten* kirkko on vanhin maassamme ja on ollut Suomen ensimmäinen tuomiokirkko. *Naantalissa* on vielä jäljellä vanha luostarikirkko. *Kuusistossa* on vielä Turun piispojen linnanraunioita. Varsinais-Suomen kautta tuotiin myös maahan Ruotsin laki ja oikeus. Siitä ovat todisteena *Turun linna* ja *Kastelholman* rauniot Ahvenanmaalla. Lähellä *Kastelholmaa* on venäläisen linnoituksen *Bomarsundin* rauniot.

3. Hämeen lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vesistöt, ilmanala, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa lääniä kuuluu Hämeen maakuntaan. Luoteisosa kuuluu Satakuntaan. Koko lääni luetaan Porvoon hiippakuntaan.

Väestö asuu mielellään yhdessä, suurissa kylissä.

Yksi suurimmista kylistä on *Jämsän* kirkonkylä hedelmällisellä tasangolla lähellä Päijäntettä. Siellä on vilkas höyrylaivaliike ja paljo voita viedään ulos.

Tärkeimmät elinkeinot ovat maanviljelys, karjanhoito, metsänpitely ja teollisuus. Maanviljelystä ei kuitenkaan harjoiteta oikein huolellisesti, vaikka maan tärkein maanviljelyskoulu *Mustiala* on täällä, Tammelan pitäjässä. Monta herraskartanoa on täällä ollut, mutta useimmat ovat nykyään talonpoikien hallussa.

Pellavaa viljellään paljo alangolla ja myydään Tampereelle. Kaskenviljelystä harjoitetaan vielä ylängöllä vahingoksi metsälle. Suuremmalla huolella harjoitetaan karjanhoitoa ja voinvalmistusta.

Tehdasteollisuus on melkoinen. Tampere on lähinnä Helsinkiä Suomen suurin tehdaskaupunki. Maaseudullakin on suuria tehtaita. Sellaisia ovat Nokian virran varrella oleva *Nokian* paperitehdas, puuhiomo, selluloosatehdas, pahvitehdas ja kattahuopatehdas, Valkiakosken varrella oleva *Valkiakosken* paperitehdas, puuhiomo ja selluloosatehdas, *Tervakosken* paperitehdas Janakkalassa, *Forssan* puuvillakehruutehdas ja *Kikkerän* puuvillatehdas Loimiojen varrella Tammelan pitäjässä, *Nuutajärven* lasitehdas Urjalassa ja *Tornaattorin* rihmarullatehdas Hollolassa.

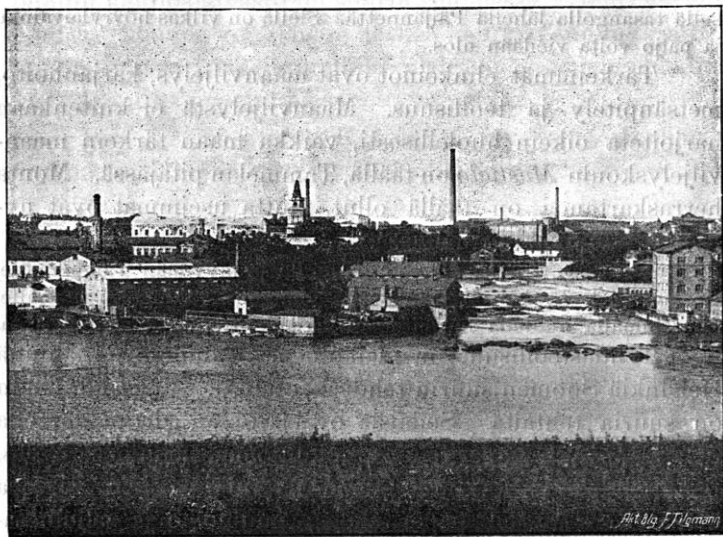
Maantiet ovat hyvin mäkiiset. Mutta järvet helpoittavat liikettä. Laivoja kulkee Vesijärvellä ja Päijänteellä, niillä järvillä, jotka ovat Hämeenlinnan, Tampereen ja Längelmäveden (Länpohjan) välillä, sekä Tampereelta Ruovedelle. *Vesijärven* ja *Kalkisten* kanavat avaavat tien Päijänteeseen. *Valkeakosken* kanava johtaa Längelmäveden reittiin. *Lempoisten* kanava tekee laivakulun Hämeenlinnan ja Tampereen välillä mahdolliseksi. *Muroleen* kanava

yhdistää Näsijärven ja Ruoveden toisiinsa. Mitkä rautatiet kulkevat läänissä?

Läänissä on kaksi kaupunkia ja yksi kauppala.

Hämeenlinna (5,300 asuk.), Hattelmalan harjun juurella Vanajan reitin rannalla, on läänin pääkaupunki.

Suomen ensimmäinen rautatie rakennettiin Hämeenlinnan ja Helsingin välille. Hämeenlinnan läheisyydessä on *Parolan leirikenttä* sekä luonnonihana *Karlbergin* kartano, suurenmoisine puistoineen jyrkän *Aulangon* vuoren vierellä.

Tampere.

Tampere (25,000 asuk.), Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä harjulla, on suuruuteen nähden kolmas kaupunki Suomessa. Täällä ovat maan suurimmat tehtaat. Osa niistä pannaan käyntiin vesirikkaan kosken voimalla. Tärkeimmät niistä ovat puuvillakehruutehdas ja -kutimo, pel-lavakehruutehdas ja -kutimo, kolme villakehruutehdasta ja yksi verkatehdas, konepaja ja paperitehdas.

Tampere on kosken länsirannalla, esikaupunki *Kyttälä* sen itärannalla. Kaupungin ympäristöt ovat kauniit. Kaupungin länsipuolella kohoaa *Pyynikin* harju, joka on osa Kangasalan harjua.†

Lahden kauppala on Kymijoen vesistöön kuuluvan Vesijärven etelärannalla eräässä Salpausselän laaksossa. Se on rautatien yhteydessä, sillä sivurata käypi sen satamaan *Vesijärven asemalle*. Lahden kauppala on höyrylaivayhteydessä Jyväskylän ja Heinolan kanssa.

Lähellä Hauhon reitin lähteitä on *Evon* metsäopisto.

Kansanopistoja on *Sääksmäellä* ja *Lahdessa*.

Läänin kuuluisimmat historialliset muistomerkit ovat vanha *Hämeenlinna* ja *Hattulan kirkko* seinä- ja kattomaalauksineen. Molemmat ovat jätteitä katoliselta ajalta.

4. Viipurin lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa lääniä kuuluu Karjalan maakuntaan. Lounaisin kulma kuuluu Uuteenmaahan, luoteisin Hämeeseen ja Saimaan ympärillä olevat seudut Savoon. Koko lääni luetaan Savonlinnan hiippakuntaan. Asukkaat rakentavat asuntonsa mieluummin yhteen suuriksi kyliksi.

Muutammat niistä ovat suuremmat kuin meidän pikku kaupunkimme. Kymmenes-osa väestöstä kuuluu kreikkalaiseen kirkkoon.

Asukkaiden tärkeimpinä elinkeinoina ovat maanviljelys, kauppa ja teollisuus. Maanviljelys on kuitenkin alhaisella kannalla, vaikka läänissä onkin *Kurkijoen maanviljelysopisto*. Viljaa ei saada riittävästi.

Tattaria ja hamppua viljellään sängen paljo. Kaskenviljelys on vielä yleistä. Karjanhoito on huonolla kannalla. Karjalaiset hevoset ovat kuitenkin kuuluisat. Nelipyöräisiä ajopelejä käytetään yleisesti.

Viipurin lääni on kauan aikaa ollut ruotsalaisten ja venäläisten taistelutantereena. Senvuoksi ovat asukkaat jo muinaisina aikoina tottuneet siihen, että heiltä ryöstetään kaikki, eivätkä ole huomista edemmäksi huolehtineet. Sittemmin yhdistettiin lääni Venäjään. Venäläiset herrat saivat silloin sieltä suuria maatiloja,

lahjoitusmaita. Talonpojat, jotka maatiloilla asuivat, eivät saaneet muuttaa pois; heidän täytyi tehdä työtä vieraille herroillensa, eivätkä saaneet paljoakaan palkkaa työstänsä. Siten muuttuivat he välinpitämättömiksi ja laiskoiksi, eivätkä huolineet maata kunnolla viljellä. Senvuoksi on maanviljelys siellä vielä nytkin huonolla kannalla. Mutta Suomen valtio on lunastanut lahjoitusmaat ja talonpojat voivat siltä helpolla hinnalla saada maatilansa takaisin.

Laatokan ympärillä olevalla väestöllä on taipumusta kaupantekoon. Syksyin ja talvin tekevät monet karjalaiset pitkiä matkoja sisämaahan ja ostelevat sieltä maalais-tavaroita, joita he sitte myyvät Pietariin. Köyhemmät matkusteleivat ympäri myyskennellen rautapatoja ja posliinitavaroita sekä ostellen lumppuja, joita he sitte myyvät paperitehtaisiin Suomessa ja Venäjällä. Rannikkolaiset, varsinkin Koivistolaiset, tekevät kauppamatkansa meritse ja kulkevat niin ahkerasti Pietarissa, että liike *Koiviston salmen* satamassa on vilkkaimpia koko Suomessa.

Vaikka läänissä on paljon hyödyllisiä kivilajeja, kuten marmoria, kalkkikiveä, graniittia, maasälpää ja ukonkiveä, harjoitetaan siellä ainoastaan hiukan kivenlouhintaa.

Pitkärannan vaski- ja tinalouhos suurine tehtaineen sijaitsee Laatokan länsirannalla. Muutamia pieniä rauta-tehtaita on olemassa, mutta läänin tärkeimmät teollisuus-lajit ovat sahaliike ja paperinvalmistus. Kymijoen suilla on tämän läänin alueella 16 höyrysahaa ja muutamia on vielä Viipurin lahden rannalla. Suuria puuhiomoja, selluloosatehtaita ja paperitehtaita ovat *Kymin tehdas* Kuusankosken rannalla, jonne johtaa erityinen rautatie Kouvolasta, *Inkeröisten tehdas* (Ingerois), Kymijoen rannalla ja *Enson* puuhiomo Vuoksen varrella.

Tärkeitä tehtaita ovat vielä *Karhulan* konepaja lähellä Kotkaa ja *Peron* naulatehdas lähellä Viipuria.

Liikettä helpottavat *Saimaan kanava* ja rautatiet. Mitkä rautatiet kulkevat läänissä?

Viipurin läänissä on kuusi kaupunkia nimittäin kolme meren rannalla, yksi Saimaan rannalla ja kaksi

Laatokan rannalla, sekä lisäksi kaksi kauppala Laatokan rannalla.

Karjalassa ovat kaupungit Viipuri, Käkisalmi ja Sortavala.

Viipuri (24,000 asuk.), Suomenveden pohjan ja Viipurin lahden välillä olevilla niemillä, on läänin pääkaupunki ja Viipurin hovioikeuden sijapaikka. Asukaslukuun nähden on se neljäs Suomen kaupungeista. Se on hyvin tärkeä kauppakaupunki. Tavaroiden vienti ulkomaille on täältä suurempi kuin mistään muusta Suomen kaupungista, sillä Viipuri on Saimaan kanavan kautta koko Vuoksen vesistön satama. Puutavarat, halot, pajunkuoret ja kalat ovat tärkeimmät vientitavarat. Kaupungissa on lähinnä Helsinkiä ja Turkuu suurin laivaliike koko maassa. Lujasti linnoitetussa ulkosatamassa *Uuraassa*, näkee koko kesän lukuisasti suuria laivoja eri maista. Teollisuus on vähäpätöinen.

Viipuri on vanhimpia kaupunkeja Suomessa. Katolisen ajan kirkot ja vanhojen linnojen jäännökset todistavat sen ikää. Kesällä kaupunkia on *Viipurin linna* eräällä saarella. Kaupungin itäpuolella on *uusi linna*. Se on yksi Venäjän valtakunnan lujimpia linnoituksia. Viipurin ympäristöt ovat kauniit ja siellä on paljon huiloita. Kaupungin luoteispuolella on herraskartano *Monrepos*, jonka puisto on kuuluisa kauneudestaan.

Käkisalmi (1,500 asuk.), eräällä saarella Vuoksen pohjoisen suuhaaran rannalla, on pieni, vanha kaupunki, joka käy kauppaa Pietarin kanssa. Sen ikivanhaa linnoitusta ei enää käytetä.

Sortavala (1,600 asuk.), erään Laatokan pohjoisen lahden rannalla, on vilkas kauppakaupunki. Siellä pidetään suuret hevosmarkkinat. Kaupungista käy sangen vilkas laivaliike Pietariin. Kaupungin itäpuolella on *Kymölän* suomenkielinen kansakouluseminaari mies- ja naisopettajia varten. Ympäristöt ovat erinomaisen ihanat.

Savossa on Lappeenrannan kaupunki.

Lappeenranta (2,500 asuk.) on pieni kaupunki kau- niilla paikalla Saimaan rannalla, puoli peninkulmaa Lau- ritsalasta länteen. Sillä on vilkas laivaliike, koska se on rautatien loppukohta.

Kylpylaitoksessa käy paljon pietarilaisia. Keisarilla on täällä asunto, koska kaupungin lähellä Salpausselällä on eräs kenttä, jossa joka kesä pidetään sotaharjoituksia. Lappeenranta oli muinoin linnoitettu. Vallit ovat vielä nytkin jälellä.

Udellamaalla ovat kaupungit Hamina ja Kotka.

Hamina (3,400 asuk.), Vehkalahden rannalla, käy vähäistä kauppaa. Kaupungissa on *kadettikoulu*, jossa suo- malaisia upseereja valmistetaan.

Kotka (5,000 asuk.) on saarella Kymijoen itäisen suuhaaran edustalla. Kotka on nuori kaupunki, joka kas- vaa nopeasti. Siellä harjoitetaan suurta sahaliikettä ja siellä on lasitehdas. Lautoja ja puusepänteoksia viedään täältä ulos enemmän kuin mistään muualta Suomesta. Sen satamassa käypi melkein yhtä monta ulkomaalaista laivaa kuin Viipurinkin satamassa.

Kaupungin edustalla on historiallisesti kuuluisa *Ruotsin salmi*. Lähellä Kotkaa, erään Kymijoen suuhaaran rannalla on keisarilli- nen huvilinna *Langinkoski*.

Kauppaloita Viipurin läänissä kutsutaan kauppa- kyliksi. Rahvas kutsuu niitä myöskin venäläisellä nimellä pogosti. *Kurkijoki* ja *Lahdenpohja* ovat kauppakylä.

Virolahdessa, *Tavastilassa* ja *Uudellakirkolla* on kansanopisto.

Koska Viipurin lääni aina on ollut rajaseutu, on sen historia hyvin rauhatoin. Siitä ovat todistuksena myöskin lukuisat linnoi- tusten rauniot. Paitsi ennen mainituista on täällä *Kymin linna* Kotkan pohjoispuolella. *Valamon* ja *Konevitsan* luostarit muutamilla Laatokan saarilla muistuttavat Venäjän läheisyydestä.

5. Mikkelin lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläin- kunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Suurin osa lääniä kuuluu Savon maakuntaan. Ai- noastaan Puulaveden ja Mäntyharjun reitin länsipuolella

olevat maat kuuluvat Hämeeseen. Lääni luetaan Savonlinnan hiippakuntaan. Väestö rakentaa asuntonsa ylängöille ja järvien rannoille. Sinne mäkimaille he myöskin perkaavat peltonsa ja polttavat kaskensa välttääkseen laaksojen halloja. Maanviljelys on huonolla kannalla. Mäkimaiden karua, kivistä maata on vaikea vainioiksi muuttaa, ja se tuottaa huonon sadon. Kaskenviljelys on yleistä.

Tässäkin läänissä kasvatetaan mainioita hevosia. Lehmiiä ja lampaita pidetään paljo. Hamppua viljellään yleisesti Mikkelin läänissä.

Lukuisista järvistä saadaan hyvästi kaloja. Varsinkin saadaan paljo muikkuja ja kuhia. Kansa kuluttaa suuren osan kesästä vesillä. He ovat taitavia venheenrakentajia.

Myöskin muissa kotiteollisuudenlajeissa ja käsitöissä ovat läänin asukkaat taitavia. Naiset kehräävät ja kutovat sekä pellavaa että villaa ja valmistavat sekä omansa että miesten työvaatteet. Miehet tekevät melkein kaikki talouskapineet, huonekalut ja tarvittavat työaseet sekä valmistavat vielä kaupaksi voiastioita, keinutuoleja ja pinna-tuoleja. *Kerimäki* on kuuluisa koriteoksistaan, *Rantasalmi* rukkasistaan ja kukkaroistaan.

Arvokkaita kiviä ja malmeja on läänissä hyvin vähä. *Järvimalmia* on kuitenkin useissa järvissä ja sitä nostetaan rautatehtaita varten. Läänissä on kaksi rautatehdasta: *Oravi* Haukiveden rannalla ja *Haapakoski* Pieksämäen pitäjässä. Muutamia sahoja on käynnissä. Muutoin on teollisuus läänissä vähäpätöinen.

Päijänteellä ja Saimaan vesillä on liike vilkas.

Täällä näkee paljo höyrylaivoja, jotka kiertelevät mönihaaraisilla vesillä kuljettaen usein suuria tukkilauttoja tahi vetäen perässään pitkiä rivejä lastattuja lotjia. Mikä rautatie käy läänin lävitse?

Mikkelin läänissä on kolme kaupunkia. Ne ovat kaikki pieniä ja sijaitsevat järvien rannoilla.

Savossa on Mikkeli ja Savonlinna.

Mikkeli (3,000 asuk.), Saimaan luoteisimmassa päässä, on läänin pääkaupunki. Lähellä kaupunkia on sangen suuri karvuutehdas.

Savonlinna (1,700 asuk.) saarella virtaisessa *Kyrös-salmessa*. Tämän salmen kautta täytyy kaikkien niiden laivojen kulkea, jotka välittävät liikettä Saimaan ja sen pohjoispuolella olevien seutujen välillä. Liike on tässä senvuoksi vilkas. Kaupunki on harvinaisen ihanalla paikalla. Eräällä kalliolla keskellä salmea on vanha, vielä sangen hyvin säilynyt *Olavinlinna*. Kylpylaitos.

Hämeessä on Heinolan kaupunki.

Heinola (1,400 asuk.) on läänin lounaiskulmassa *Jyrängön virran* varrella. Täällä on kylpylaitos.

Joroisissa on kansanopisto.

Mikkelin läänikin on kerran ollut Ruotsin ja Venäjän välisenä rajamaana. *Olavinlinna* rakennettiin rajan suojaksi. Menneiltä ajoilta ei ole monta muuta muistomerkkiä.

6. Kuopion lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Kuopion lääni ulottuu kolmeen maakuntaan. Itäinen puolisko on osa Karjalaa. Rautalammen reitti on Hämeen rajana. Muu osa lääniä kuuluu Savoön. Läänin länsiosa luetaan Kuopion hiippakuntaan. Karjalainen osa luetaan Savonlinnan hiippakuntaan.

Väestö asuu parhaastaan yksinäisissä taloissa, jotka ovat kaukana toisistaan. Heidän tärkein elinkeinonsa on maanviljelys.

Läänin läntisessä puoliskossa hoidetaan peltoja sangen huolellisesti. Kaskenpolttoa ja suonviljelystä harjoitetaan yleisesti ja niistä saadaan läänin pohjoisissa ja itäisissä osissa enempi tuloja kuin pelloista. Tavallisina vuosina tuskin vilja riittää läänin tarpeisiin. Usein pakottaa halla suuren osan väestöä syömään hätäleipää. Tattaria viljellään sangen yleisesti.

Karjanhoito on tässä läänissä soveliaampi elinkeino. Kaskimaat ovat mainioita syöttöhakojia ja runsas heinänsato saadaan jokirannoilta ja suoniityiltä. Paljo voita valmistetaan täällä ulkomaille vietäväksi, ja teuraskarjaa ja hevosia viedään Pietariin.

Läänin pohjois- ja itäosissa on vielä laajoja tukkimetsiä. Nämä ovat asukasten parhaimpina tulolähteinä. Karjalassa ja Hämeessä on suuria sahoja, joissa tukkia sahataan lankuiksi ja laudoiksi. Metsänriistaa on runsaasti. Talvisaikaan ansaitsee väestö sangen paljon oravien ja metsälintujen pyynnillä. Karhuja kaadetaan joka vuosi läänin itäosassa.

Kuopion läänissä on suurempi luku itsellisiä kuin missään muussa läänissä. Ne asuvat talollisten luona, eikä niillä ole mitään omaisuutta. Ruo'astaan tekevät ne vähä työtä talon maalla. Mutta niiden tuottama hyöty on aivan vähäpätöinen. Talollisen tuloja ne sen sijaan kuluttavat; nälkävuosina kuljeskelevat ne ympäri tahi kuolevat tauteihin ja nälkään.

Hyödyllisiä kivilajeja on sangen runsaasti, mutta niitä käytetään vähä. Sitävastoin nostetaan sangen suuressa määrässä järvimalmia. Kuopion läänin järvet ovat malmirikkaimpia koko Suomessa. Senvuoksi ovat rautateollisuus ja sahaliike läänin tärkeimmät teollisuushaarat. Rautatehtaista ovat tärkeimmät *Värtsilä* lähellä Jänisjokea, *Möhkö* Ilomantsin pitäjässä Koitajoen varrella, *Varkaus* Kallaveden reitin läntisen suuhaaran rannalla, *Strömsdal* Nilsian reitin varrella sekä *Karttula* Rautalammen reitin varrella. Suurimmat sahat ovat Joensuun läheisyydessä.

Kuopion läänin kauppatie käy Viipurin lääniin ja Pietariin päin. Sinne johtavat kaikki laivareitit ja rautatiet. Mitä rautateitä on läänissä? Kanavien ja sulkujen avulla voidaan *Pielisjokea* kulkea, ja siten pääsevät höyrylaivat merestä aina Nurmeksen kauppalaan asti, joka on Pielisjärven pohjoispäässä.

Kallaveden reittiin on täytynyt myöskin tehdä seuraavat kanavat: *Taipaleen* kanava Haukiveden ja Unnukkaveden välillä, *Konnuksen* kanava Unnukkaveden ja Kallaveden välillä, *Ahkiolahden*

kanava Kallaveden ja Onkiveden välillä sekä *Nerkoon* kanava Onkiveden ja Poroveden välillä.

Kuopion läänissä on kolme kaupunkia ja yksi kaupala, kaikki järvien rannoilla.

Savossa on Kuopio ja Iisalmi.

Kuopio (10,000 asuk.), Puijon juurella Kallaveden rannalla, on läänin pääkaupunki. Kaupunkiin tuodaan paljon tavaraa. Laivaliike on vilkas, joka päivä kulkee höyryvenheitä kaikille haaroille minne Kallavedestä pääsee.

Kaupungin luoteispuolella on *Niuvanniemen* suuri parantola mielenvikaisia varten.

Iisalmi (1,300 asuk.) on nuorin maamme kaupungista. Se on Poroveden rannalla.

Karjalassa on Joensuun kaupunki ja *Nurmeksen* kaupala.

Joensuu (3,200 asuk.), Pielisjoen suulla, on sangen vilkas kauppakaupunki. Kaikista Wuoksen vesistön rannalla olevista kaupungeista on Joensuulla suurin kauppalaivasto.

Kansanopistoja on *Maaningalla* ja *Kontiolahdella*.

7. Vaasan lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, vedet, ilmasto, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Jokialue kuuluu Pohjanmaan maakuntaan. Vaasan läänin rajojen sisäpuolella oleva osa Kokemäen joen vesistöä kuuluu Satakuntaan, ja läänin rajojen sisäpuolella oleva osa Kymijoen vesistöä kuuluu Hämeeseen. Jokialue luetaan Turun hiippakuntaan, Järvialue Porvoon hiippakuntaan.

Asukkaat ovat hämäläisiä ja rannikolla pohjalaisia. Järvialueella harjoittavat ne kaskenviljelystä ja karjanhoitoa sekä metsänhakkuuta ja metsästystä samoin kuin Kuopion lääninkin asukkaat. Vieläkin on siellä laajoja

tukkimetsiä. Rannikkoalueella on maanviljelys parhain elinkeino. Sitä harjoitetaan suurella huolella.

Pitkin jokivarsia on laveita peltoja, varsinkin läänin eteläosassa. Kiitettyä Vaasan ruista myydään siemeneksi muualle Suomeen ja ulkomaille. Asukkaat ovat myöskin taitavia suonviljelijöitä.

Jokialueen sisäosissa olevat turvesuot kuivataan ja muutetaan hyviksi peltomaiksi, joista monet tuhannet ihmiset saavat työtä ja elatusta. Senvuoksi kasvaa väestössä näissä seuduissa nopeammin kuin missään muussa maamme seudussa. Saaristossa harjoitetaan tuottavaa silakan- ja hylkeenpyyntiä.

Suurempia herraskartanoita ei Vaasan läänissä ole monta. Mutta varakkaat talonpojat, jotka Jokialueella ovat taitavia rakentajia, tekevät itselleen upeita rakennuksia. Järviolueella ovat talot parhaastaan rakennetut mäkimaille ja järvien rannoille, joskus yksin, joskus pieniksi kyliksi. Jokialueella ovat ne rakennetut jokirantoja pitkin, ja monessa paikassa on äärettömän pitkiä kyliä maantien varrella, niin että voipi kulkea kymmeniä kilometriä saman kylän läpi ja laskea siinä aina 200 taloa.

Vaasan läänin Jokialueen asukkaat ovat taitavampia kaikenlaisissa käsitoissa kuin Suomen muu väestö.

Rannikkolaiset ovat hyviä laivanrakentajia ja ovat ennen muinoin rakentaneet meidän suurimmat ja parhaimmat laivamme. Nykyään ei laivanrakennusta juuri enää harjoiteta. Mutta kansa on kuitenkin vielä säilyttänyt taitonsa kirvesmiehen ammatissa. Paitsi sitä ovat Jokialueen asukkaat taitavia rautaseppiä, puuseppiä ja sorvareja. Lapualla, Isossa Kyrössä ja Vähässä Kyrössä valmistetaan valinteoksia ja lakkiastioita, Vetelin tienoilla myllynkiviä. Karvuutehtaita on monissa seuduin.

Jokialueen metsät ovat huonot, sillä hirret ovat jo kauvan sitte käytetyt rakennuksiin ja myytäväksi. Kuitenkin poltetaan vielä paljo tervaa Pohjanmaan sisäosissa.

Tehdasteollisuus on Vaasan läänissä vähäpätöinen. Muutamia pieniä rautatehtaita on läänin eteläosissa.

Lähellä Jyväskylää on *Koskensaaren* tehdas ja lähellä Kyröjoen mutkaa *Seinäjoen* tehdas ja *Orismala*.

Tärkeämpiä ovat *Mäntän* paperitehdas Keurun selän eteläpäässä ja *Grönvikin* lasitehdas Vaasan pohjoispuolella.

Läänin kaakkoiskulmassa on muutamia isohkoja sahoja. Ainoastaan Vaasan kaupungissa on useampia suuria tehtaita.

Rannikkoalueella on vilkas liike.

Rannikkolaiset ovat vanhastaan tottuneet tekemään pitkiä merimatkoja ja kulkemaan vieraissa maissa. Nykyään kun Vaasan läänin purjelaivasto on vähentynyt, menevät pohjalaiset muihin seutuihin työnansiolle. Monet tuhannet matkustavat aina Amerikkaan, Afrikkaan ja Austraaliaan asti. Tällaiset siirtolaiset saavat usein hyvästi työnansiota ja lähettävät rahoja kotia omaisilleen. Tavallisesti palajavat he itsekkin vihdoin kotia, kun ovat saaneet kootuksi jommoisenkin pääoman tahi tulleet vanhoiksi.

Vaasan läänin sisäosissa kulkevat maantiet parhaastaan vesistöjen rantoja pitkin ja johtavat johonkin satamakaupunkiin. Mitä rautateitä on läänissä?

Vaasan läänissä on seitsemän kaupunkia. Kaikki ovat rannikolla, paitsi yksi. Kaikki ovat Pohjanmaalla, paitsi yksi. Ja tämä yksi on Jyväskylä.

Vaasa (12,000 asuk.), erään matalan lahden rannalla lähellä Merenkurkkua, on läänin pääkaupunki ja Vaasan hovioikeuden sijapaikka. Useita kouluja. Tärkeä teollisuuslaitos on suuri puuvillatehdas, jossa on sekä kehruulaitos että kutimo ja värjäystehdas. Sitäpaitsi on täällä höyrymylly, saippuatehdas ja muutamia pienempiä tehtaita. Suuremmasta arvosta on tässä kaupungissa kauppa. Vaasaan tuodaan ulkomaalta paljon viljaa ja sieltä viedään Vaasan ruista, tervaa, karjantuotteita ja suurissa määrin kauroja. Kaupungilla on melkoinen kauppalaivasto. Laivaliike on vilkas. Suuremmat alukset pysähtyvät *Vaskiluodon* ja *Brändön* ulkosatamissa.

Vaasa on kaunis kaupunki. Siellä on leveitä, istutettuja puistokoita ja jokaisella talolla on puutarhansa Puolen peninkulman päässä kaupungista kaakkoon on *Vanha Vaasa*. Siellä sijaitsi kaupunki aina vuoteen 1852, jolloin tulipalo sen hävitti. Silloin muutettiin se nykyiselle paikalleen ja sai nimen *Nikolainkaupunki*. Uutta nimeä käytetään kuitenkin ainoastaan hallitukselle lähetettävissä tahi sieltä saaduissa kirjoituksissa.

Vaasan eteläpuolella on kaksi kaupunkia.

Kaskinen (830 asuk.) on pieni kalastajakaupunki eräällä saarella Närpiön joen suulla. Kaupungin satama on Pohjanmaan satamista paras.

Kristiina (2,700 asuk.), mannermaalla Kaskisen eteläpuolella, on kauppakaupunki, josta viedään ulkomaalle kauroja ja muita maalaistuotteita.

Vaasan pohjoispuolella on kolme kaupunkia.

Uusikaarlepyy (1,100 asuk.) on pieni kauppakaupunki Lapuan joen varrella lähellä sen suuta. Täällä on ruotsinkielinen seminaari kansakoulun miesopettajia varten.

Pietarsaari (2,300 asuk.), erään hyvän sataman rannalla Uudenkaarlepyyn pohjoispuolella, on kauppakaupunki. Siellä on suuri tupakkatehdas ja sikuritehdas.

Kokkola (2,400 asuk.), erään matalan lahden rannalla Pietarsaaren koillispuolella, on kauppakaupunki. Sen ulkosatama *Ykspihlaja* on kaupungin länsipuolella.

Vaasan lääniin kuuluvassa Satakunnan osassa ei ole yhtään kaupunkia.

Jyväskylä (2,600 asuk.) sijaitsee Jyväsjärven rannalla, joka on erään salmen kautta Päijänteen yhteydessä. Täällä on suuri suomenkielinen seminaari kansakoulujen mies- ja naisopettajia varten sekä muutamia muita oppilaitoksia. Kaupungin läheisyydessä on useita tehtaita. Höyrylaivaliike Lahteen on vilkas.

Kansanopistoja on *Ilmajoella*, *Kruunukylässä* ja *Laukaassa*.

Vaasan läänissä on ollut monta taistelua vuoden 1808 sodassa. Taistelutantereet ovat läänin merkellisimpiä historiallisia muistoja: *Juutas*, *Oravainen*, *Lapua*, *Ruonan silta*, *Salmi*, *Alavuus*. Vanhan Vaasan lähellä oleva *Korsholman* linna on melkein tykkänään hävitetty.

8. Oulun lääni.

Asema, rajat, pinnanmuodostus, ilmanala, kasvi- ja eläinkunta sekä asukkaat: katso kartasta ja kirjasta!

Oulun lääni käsittää kolme maakuntaa. Pohjoisosa lääniä on Lapinmaata. Tornion ja Muonion jokien varsilla

on se osa ruotsalaista Länsipohjan maakuntaa, joka on joutunut Suomen omaksi. Jäljelle jäänyt osa lääniä kuuluu Pohjanmaahan. Koko lääni luetaan Kuopion hiippakuntaan. Lääni käsittää melkein puolet koko Suomea, mutta siinä asuu ainoastaan kymmenesosa maamme väestöstä. Se on niin harvaan asuttua, että kahta neliökilometriä kohti tulee ainoastaan kolme henkeä. Asukkaiden tärkeimmät elinkeinot ovat karjanhoito, metsänpity, metsästys ja kalastus. Maanviljelystä harjoitetaan aina Inarin Lappiin asti, mutta hallojen tähden ei siitä saada hyvää satoa.

Leipään sekoitetaan usein hyvinäkin vuosina akanoita ja petäjänkuorta. Ainoastaan meren rannalla ja jokien suupuolilla on viljelys yleisempää ja maa jotakuinkin tiheään asuttua. Läänin suomalaiset asuvat mielellään yhdessä jokien ja järvien rannoille rakennetuissa kylissä.

Karjanhoidolle ovat eduksi laajat luonnolliset niityt. Mikä niitty on kuuluisin suuruudestaan? Enemmän pidetään täällä raavaskarjaa, ja voi on viime aikoina tässäkin pohjoisessa läänissä tullut tärkeäksi vientitavaraksi. Lappissa käytetään tuskin ollenkaan hevosiä, mutta sekä suomalaisilla että lappalaisilla on poroja.

Oulun läänissä ovat Suomen laajimmat metsät. Paljo tukkipuita hakataan täältä ja uitetaan jokia pitkin mereen. Sitäpaitsi polttavat asukkaat paljon tervaa. Metsästys on myöskin sangen tuottavaa, sillä täällä on runsaammin lintuja sekä oravia ja muita turkkieläimiä kuin maan eteläisemmissä osissa. Karhuja on sangen yleisesti ja ahma on peuran vaarallinen vihollinen. Talvella tekevät myöskin sudet suurta vahinkoa porolaumoille.

Meri, joet ja järvet ovat hyvin kalarikkaat. Mitä kaloja pyydetään koskiin rakennetuista padoista?

Teollisuuskin on tässä läänissä vähäpätöinen, paitsi sahaliike. Jokien suilla on monta suurta höyrysahaa, joissa valmistetaan tavaroita useiden miljoonain markkojen arvosta vuodessa. *Kalajoella* on konepaja. Muutoin on suurempia tehtaita ainoastaan parissa kaupungissa.

Läänissä on vähä maanteitä. Kesän aikaan kuljetaan jokia ja järviä pitkin. Väestö on hyvin tottunut ohjaamaan venheitä koskia alas ja sauvomaan niitä ylös pitkin virtaisia vesistöjä. Kaajanin luona on tehty sulkuja *Koivukosken* ja *Ämmänkosken* kohdalle. Talvi rakentaa jäiset sillat rämeiden ylitse, ja silloin matkustavat asukkaat kuormia vetävine poroineen suurille markkinoille lappalaisiin kirkonkyliin ja pohjoisimpiin kaupunkeihin. Mikä rautatie on läänissä?

Oulun läänissä on viisi kaupunkia. Kaikki ovat merenrannalla, paitsi yksi. Kaikki ovat Pohjanmaalla, paitsi yksi.

Oulu (14,000 asuk.), Oulun joen suulla, on läänin pääkaupunki ja piispan asunto. Kaupungissa on useita oppilaitoksia. Se on pohjois-Suomen tärkein teollisuus- ja kauppakaupunki. Siellä on maan suurin nahkatehdas, konepaja, useita myllyjä ja sahoja, joissa lukuisa työväestö saapi toimeentulonsa. Laivaliike on sangen vilkas. Laivojen lastauspaikka on *Toppilan salmen* ulkosatamassa kaupungin luoteispuolella. Kaupunkiin tuodaan sangen suuressa määrässä jyviä ja vuotia. Sieltä viedään tervaa ja nahkaa enempi kuin mistään muusta kaupungista maassamme.

Kaupunki on kohisevan Merikosken rannalla, jonka ylitse johtaa pohjoiseen päin ajosilta ja rautatiensilta. Jäänlähdön aikaan on kaupunki usein suuressa vaarassa. Muinaisesta *Oulun linnasta* on ainoastaan mitättömiä raunioita jällellä.

Raahe (3,300 asuk.) on erään hyvän sataman rannalla Siikajoen ja Pyhäjoen välillä. Sillä on ollut ennen sangen suuri kauppalaivasto ja hyvä kauppa, mutta nykyään on liike vähäinen. Täällä on kauppakoulu ja suomenkielinen seminaari kansakoulujen naisopettajia varten. Kaupungissa on melkoinen höyrymylly.

Kemi (800 asuk.) on pieni kauppakaupunki Kemijoen suulla. Sinne tuodaan jyviä ja sieltä viedään paljon puutavaroita ja lohta.

Tornio (1,400 asuk.) on Länsipohjassa eräällä niemellä Tornion joen länsipuolella. Kaupunki käy viljan, lohen ja Lapin tavarain (poronlihan, poronnahkojen y. m.) kauppaa.

Aivan lähellä sitä on ruotsalainen kaupunki *Haaparanta*, joka on yhtä suuri kuin Tornio.

Kajaani (1,250 asuk.), kauniilla paikalla Oulun järven itäpuolella Ämmänkosken rannalla, on pieni kaupunki, jossa on suuret talvimarkkinat.

Eräällä saarella koskessa ovat vanhan *Kajaanin linnan* rauniot. *Limingassa* on kansanopisto.

Kauimpana pohjoisessa asuvat *lappalaiset*. Lappalaiset ovat kooltaan pieniä. Heidän kasvonsa ovat lyhyet ja leveät, poskipäätkä ulkonevat, nenä leveä ja litteä, silmät mustat ja kapeat, tukka suora ja musta. Heidän ihonsa on keltaisen ruskea. Luonteeltaan ovat he hitaita ja sääveitä, mutta jos heitä ärsytetään, kiivastuvat he tulisesti. Muukalaisia kohtaan ovat he vieraanvaraisia. He rakastavat ihmeellisiä satuja. Vaikka he pitävät koristuksista, ovat he kuitenkin yksinkertaiseen elämäänsä tyytyväisiä. Elintapojansa ja kotiseutuansa eivät he mielellään jätä. Lappalaiset elättävät itseään poronhoidolla ja kalastuksella. Varakkaammat ovat *poronpaimenia*.

Köyhällä paimenella on ainoastaan muutamia satoja poroja, mutta rikkaalla on useita tuhansia. Talvella tahtovat porot hakea ruokansa metsästä, missä tuuli ja pakkanen vähemmin tuntuu ja missä lunta on ohuempalta, että he helpommin voivat lumen alta ruokansa esille kaapia. Silloin asuvat porolappalaiset metsässä. Kun pitkä talvipimeä lakkaa, lähtevät he kauppamatkoilleen markkinoille. Keväällä, kun lumi sulaa ja suot pehmenevät, menevät porot kuivemmille seuduille, tuntureille. Kesäksi kulkevat porot korkeimmille tuulisille tuntureille hyttysiä pakoon. Näin vaeltavat ne tunturilta tunturille, ja lappalaisten täytyy niitä seurata ollakseen niillä vartijana ja lypsääkseen niitä. Vartijan toimesta on lappalaisella hyvänä apuna viisas lappalaiskoira. Tämän vaelluksensa vuoksi eivät lappalaiset voi asua hirsistä rakennetuissa tuovissa, vaan täytyy heidän aina ottaa majansa matkalla mukaan. Porolappalainen asuu teltassa, jolla on nimenä kota. Ainoastaan rikkaat lappalaiset, joilla on monta palvelijaa, asuvat osan vuotta hirsistä rakennetuissa ja tuohilla ja sammalella peitetyissä kodissa.

Köyhät lappalaiset, joilla ei ole tarpeeksi monta poroa niillä toimeentullakseen, jättävät ne poronpaimenille hoidettavaksi ja rupeavat itse *kalastajalappalaisiksi*.

He asettuvat asumaan jonkun järven tahi joen rannalle pienen kurjaan hirsitupaseen. Mutta siellä eivät he asu koko vuotta. Sillä kalan saanti on eri vesissä erilainen vuodenaikojen mukaan. Senvuoksi rakentavat he pieniä hirsikotia useihin paikkoihin ja muuttavat toisesta kodasta toiseen. Talven lopulla menevät he Jäämeren rannalle ottaakseen osaa suuriin norjalaisiin turskanpyyntimatkoihin.

Suomen raha.

1 marka = 100 penniä.

1:n pennin, 5:n pennin ja 10:n pennin rahat ovat kuparia. 25:n pennin, 50:n pennin, 1:n markan ja 2:n markan rahat ovat hopeaa. Kymmenen markan ja kahdenkymmenen markan rahat ovat tehdyt kullasta.

Kenenkään ei ole pakko maksuna vastaanottaa enempää kuparirahaa kuin 2 markkaa tahi enempää hopearahaa kuin 10 markkaa. Suurempia summia suorittaessa on kultaraha ainoa laillinen rahalaji. Suomen pankki on velvollinen vaihettamaan kaiken kuparija hopearahan kultarahaksi. Senvuoksi sanotaan että Suomessa on *kultarahakanta*.

Suomen pankki antaa myöskin liikkeeseen *paperirahoja*. Kenenkään ei tarvitse ottaa niitä vastaan rahan asemesta. Mutta niitä käyttävät kuitenkin kaikki aivan niinkuin kultarahaakin, sillä pankki vaihettaa ne koska tahansa siihen summaan kultaa tai hopeaa, joka on paperirahoihin painettuna.

Suomen tie- ja pintamitat.

1 kilometri (km) = 1,000 metriä (m). Kymmentä kilometriä nimitetään metripeninkulmaksi.

Vanha suomalainen *virsta* oli = 3,600 jalkaa eli 1,068 metriä eli $1\frac{1}{16}$ kilometriä.

Merellä mitataan matkan pituus *meripeninkulmissa* eli *solmuväleissä*. 1 meripeninkulma = 1,853 metriä eli $1\frac{1}{7}$ kilometriä.

Maan ja veden pinta-alaa mitataan *aareissa* (a). Aari on neliö, jonka sivut ovat 10 metrin pituiset. Siten on

1 a = 100 neliömetriä (nm eli □ m). 100 a = 1 hehtaari (ha). 100 ha = 1 neliökilometri (□ km).

Vanha pintamitta 1 tynnyrin-ala oli = 4,938 □ m eli 49 $\frac{1}{3}$ aaria.

Maan ja läänien pinta-ala, väkiluku ja tiheys.

Lääni	Pinta-ala □ km	Asukasluku v. 1895	Asukas tiheys 1 □ km
Uudenmaan lääni	11,872	264,243	23,7
Turun ja Porin lääni	24,171	419,369	18,1
Hämeen lääni	21,584	276,010	15,4
Viipurin lääni	35,041	379,115	12,1
Mikkelin lääni	22,840	185,098	10,7
Kuopion lääni	42,730	300,291	8,4
Vaasan lääni	41,711	435,548	11,4
Oulun lääni	165,641	260,763	1,7
Koko maa	365,590	2,520,437	7,6
Laatokka siihen luettuna . . .	373,604		

Sisältö.

	Sivu.
Maan suuruus, asema ja rajat	3.
Pinnanmuodostus ja vesistöt	4.
Suomen ilmanala	17.
Kasvikunta	19.
Eläinkunta	23.
Asukkaat	25.
Uskonto ja sivistys	27.
Elinkeinot	29.
Liike	36.
Suomen yhteiskuntalaitos	41.
Suomen läänit	43.
Uudenmaan lääni	43.
Turun ja Porin lääni	47.
Hämeen lääni	51.
Viipurin lääni	53.
Mikkelin lääni	56.
Kuopion lääni	58.
Vaasan lääni	60.
Oulun lääni	63.
Suomen raha	67.
Suomen tie- ja pintamittat	67.
Maan ja läänien pinta-ala, väkiluku ja tiheys	68.

Uusia oppikirjoja kansakouluja varten

on kustannuksellamme ilmestynyt:

Kouluseinäkartta Palestiinasta, toimittanut *J. L. Algermissen*, suom. *Arthur Hjelt*. Koko 150×129 cm. Hinta kangaspohjalla ja reunapuilla 15 mk:aa, lehdistä 9 markkaa.

Koulukartasto, sisältää 28 karttasivua ja enemmän kuin 50 karttaa. Toimittanut professori *Edvard Gaebler*. Suomen kouluja varten sovittanut *A. R. Blomqvist*. Suomen kartan piirt. *J. F. Sevón*. Hinta sid. 1: 40.

Suomenmaan käsikartta kouluja varten tehnyt *J. F. Sevón*. Ylipainos edellisestä. Hinta ainoastaan 25 p.

Kansakoulun maantiede kirjoittaneet *R. Hult* ja *P. Nordmann*. Suomentanut *Alli Nissinen*. Varustettu kuvilla. Toinen korjattu painos. Hinta sid. 1: 25.

Suomen maantiede esittänyt *R. Hult*. Suomentanut *Alli Nissinen*. Laajempi laitos. Varustettu kuvilla. 119 siv. Hinta 1: 25.

Laskuoppi eli lyhyillä ohjeilla varustettu esimerkkikokoelma, kansakouluja varten kirjoitti *K. Oksanen*. Neljäs korjattu ja lavennettu painos. Hinta sid. alennettu ainoastaan 75 p:niksi. Tuloskirja myydään eri vihkona 25 p:iin.

Danielsenin kirjoitusjärjestelmä suomeksi sovittanut *K. Raitio*. Alkaa syksyllä 1898 ilmestyä sekä pysty- että kaltevaa kirjoitusta varten.

Tästä järjestelmästä lausuu eräs asiantuntija:

— — „Olen lyhyesti sanoen erittäin mieltynyt Danielсенin järjestelmään ja varsinkin kirjainten kokoonpanoon ja muotoon, olkootpa ne sitten pystyjä tai kallistuvia. Juuri sellaisia kirjainmuotoja olen opettaja- ja tarkastajatoimeni ajalla kuvitellut nähdessäni, mitä epätoivoista taistelua nykyiset muodot oppilaille tuottavat. Perin suotavana pitäisin, että Danielсенin kirjainmuodot pääsisivät meilläkin käyttöön. Ne huojentaisivat kirjoituksen opetusta arvaamattomassa määrässä ja tekisivät mahdolliseksi, että jokainen oppilas voisi saada välttävän käsialan.“

Kustannusosakeyhtiö Otava.